ARAYIŞ

24 EKİM 1981 SAYI: 36. HAFTALIK DERGİ. 30 TL.

TOPLUM VE SİYASİ PARTİLER

DANIŞMA MECLİSİ GÖREVE BAŞLARKEN

SON GELİŞMELER

OKURLARIN GÖRÜŞÜ

BİR KİTAP VE ATATÜRK

Arayış Dergisi'nin Atatürk yılında onu unutanları, unutturmak isteyenleri, O'na saygısızlık edenleri teşhir edeceği inancıyla ilgililere ve yetkililere...

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 24 Ekim 1975 tarih ve 10048 sayılı yazıları ile yayınlanan Mehmet Narin ve İsmail Bayraktar isimli öğretmenler tarafından hazırlanıp Şamil Yayınevi'nce basılan İlkokul 4'ncü sınıflar için Ahlak adlı kitabı bilgilerinize sunuyorum.

Atatürk yılında içinde bir tek Atatürk kelimesi ve fotoğrafı bulunmayan, Atatürk ilkelerini gözardı eden bir yayının, üstelik ilkokullarda ders kitabı olarak okutulması aklın alacağı bir iş değildir. Öğrencilerimiz için de büyük talihsizliktir. Kitapta tarihi her şahsiyet vardır ama ne acıdır ki Atatürk'ün yaptığı eserlerden, onun cesur, temiz, kararlı karekterinden hiç mi hiç sözedilmemiştir. Bizlere önder olan Atatürk'ün fikir ve resimlerine yer vermeyenler çok kötü bir dil kullanmışlar, çocuklarımızın anlayamayacağı eski sözcüklere yer vermişlerdir. 100'üncü doğum yıldönümünü kutladığımız bu günlerde böylesine yayınlar genç dimağlarda genç kuşaklarda önemli yanılgılara ve zararlı izlere neden olabilir.

Bugünün küçüğü yarının büyüğü çocuklarımıza Atatürk yılında bu tür kitapları okutmamak gerektiği düşüncesindeyim.

M.MANKIR
DENİZLİ

OKULLARIMIZ KAPALI

Siverek'te babalar çocuklarını okullara göndermiyorlar. Çekiniyorlar hele kız çocuklarını hiç göndermiyorlar. O nedenle çocuklarımız sokaklarda boş boş oynamaktadırlar. 10 yaşından sonra da ne yapacakları belli olmuyor.

Oturduğum köyün okulu 10 yıldan beri kapalı. Çevre köylerin okulları da eğitime kapatılmaktadır.

Bu iki sorunu da çözmek lazım. Çözümünü daha çok ilgililerden bekliyoruz.

İhsan SURPAK
Arınık köyü—SİVEREK

İNANCIMIZ TAMDIR

Danışma Meclisi'nin göreve başlayacağı şu günlerde ele alınması gereken konulardan biri de İl Genel Meclisi, Şehir Meclisi faaliyetlerinin başlatılmasıdır.

Sıkıyönetim Komutanlıklarının sivil işlerle ilgili kuruluşları hernekadar bu işleri de üstlenmekte ise de, konularla ilgili yönetmelik ve mevzuatlara yabancı olduklarından, şehir, kasaba ve köylerimizle ilgili hizmetlerde gerek Valilik gerekse belediyelerle sivil halk arasında yeterli iletişim sağlanamadığından esas olarak bu yerlerin çözeceği sorunlar ve hizmetler yapılamamaktadır.

MGK'nin, İl Genel Meclisi ile şehir meclislerini de en kısa zamanda faaliyete açarak Silahlı Kuvvetlerin değerli personelinin sivil hizmetlerde yıpranmasına fırsat vermeyeceği, böylece halka iyi hizmet ve yardım götürülmesinin sağlanacağını umuyoruz.

Ali Ulvi HİÇYILMAZ
İZMİR

SAĞLIKLI TOPLUM İÇİN

Çeşitli konuları işleyen derginizde halk bilimi ve halk kültürü için sayfalar ayrılmaması bir eksiklik olarak hemen dikkati çekiyor. "Arayış düzeyinde bir derginin bu alanda da tutarlı olması gerekir." (12 Eylül 1981 Arayış) Böyle yazıyor Yalçın Türk adlı okurunuz. Bu eleştiriye tamamen katılıyorum.

Ben bunun yanısıra toplumumuzun sağlıksız kadın-erkek ilişkileri üzerinde de durmanızı istiyorum. Günümüzde evliliği hala cinsel birleşme olarak gören insanlarımızın yanılgılarının yol açtığı sorunlar ortada. Elbette ki, cinsel konularda eğitilmemiş bir toplumun sağlıksız ve robotça ilişkileri sonucu ortaya çıkan çarpık aile ilişkileridir.

Günümüzde sosyal ve cinsel konularda yeterli kültüre sahip olmamış toplumumuzun insanları önyargılarıyla, kadınlarımızın, genç kızlarımızın özgür istemlerini kısıtlamış bulunmaktadır. Dolayısıyla kadın-erkek ilişkileri sağlıksız mutsuz bir aile ilişkisini yol açıyor ki, bu da toplumumuzun insanlarını dar düşünce çemberi içerisinde harekete zorluyor.

Dileğimiz bizleri bu konuda aydınlatmanız. Eğer mümkün değilse bize bu konuda önerebileceğiniz Kültürel ansiklopedi veya bilimsel kitap isimleri bildiriniz.

Mehmet YAYCI
İSTANBUL

İKRAMİYELERİMİZİ VERSİNLER

Ödemelerde neden bizler değil de müteahhitler tercih ediliyor. Bizler ki, gece demeden, gündüz demeden sıcak ve soğuk demeden kirli yağlı ellerimizle medeniyetin aydınlığa kavuşmasında büyük rolü olan karayolu işçileriyiz. Ancak işçinin kirli elleri medeniyetin aynasıdır demek bize yetmiyor. Ev yok. Omuzlarımıza günden güne geçim zorluğu bir kat daha biniyor. Kış geliyor. Odun, kömür ve diğer sorunlar bunalım veriyor insana.

Aylardan beri hakkımız olan ikramiyeleri alamadık. Devamlı müteahhitlere ödeme yapılıyor. Bu ödemeler bizim hakkımızın devredilmesidir Bu sorunumuzun yetkililere duyurulmasını talep ediyoruz.

İsmail DURMAZ
KASTAMONU

BİZİMLE GÖREN BİZİMLE DÜŞÜNEN ARAYIŞ

Selam dostumuz Arayış a. Biz okuyucularını gözüyle görmeden, kulağıyla duymadan anlamaya çalışan, dileklerine sutünlarında yer veren dost insanlara.

Sizler biz okuyucuların ailesisiniz. Bizler de sizin yakın dostunuz olmak isteriz. Övgüler, eleştiriler hatta bazen sert eleştiriler yazıyoruz sizlere, daha güzel, daha iyi daha doğru için. Sizler de bizlerden istediklerinizi yazın ki bu çorbada bizim de tuzumuz bulunsun.

İlk yayınlandığı günden bu yana daha iyiye yöneliyor Arayış.

Daha iyiye, daha güzele birlikte ulaşmak dileğiyle...

Nazan AKMAN
Boyabat—SİNOP

DİL'E ÖZEN GÖSTERİN

Derginizde yayınlanan yazıların birçoğunu köylü okurlar anlayamıyorlar. Çünkü onların anlayabileceği türden kelimeler yok. Bu da ilgisizlik meydana getiriyor. Diğer bir konu ise köylü ve köylü sorunlarına yeteri kadar ilgi göstermemeniz. Bu iki konuda alacağınız tedbirler biz köylü okurları çok memnun edecektir. Şunu biliyoruz ki, köylülerin katılmadığı demokrasi olmaz. Verdiğimiz demokrasi mücadelesini köylülerin katılmasıyla güçlendirin.

Diğer birçok Arayış okurunun da katıldığı gibi sayfa sayısının artırılması önemli bir ihtiyaç. Biz de 48 sayfaya çıkmanızı istiyoruz. Buna paralel olarak ortaya çıkacak fiyat farkını herhalde bütün okurlar olağan ve hoşnutlukla karşılarlar. Güçlü bir Arayış yaratılması dileğiyle.

Muttalip AYDIN
Çamköy—ÇANAKKALE

7 KÖY İHRAÇ EDİLDİK

Salur, Sırçalı, Bağdaylı, Kıcıkışla, Öbektaş, İkizli, Karaören bu yedi köy açlığa mahkum ediliyor. Köylerimiz 1979 yılında Nevşehir Taskobirlik Müdürlüğü ne bağlanarak üzüm alma kooperatifi kurdu. 1979 yılında üzümlerimiz alındı. 1980 yılında ise göreve başlayan Ticaret Bakanı ile Nevşehir Tasko Birlik Müdürü nün sanıyoruz politik tutumları yüzünden üreticilerimizi dere kenarına çıkararak ihraç ettiler.

İki bin dönüm bağımızın ürününü yani beşyüz ton üzümümüzü satacak pazarımız olmadığından yöremizin istikbali karartılmaktadır. Bize bildirilen çıkarılma nedeni maliyet pahalılığı ve malzeme yokluğu.

Soruyorum ilgililere malzeme bizim için mi yok? Maliyet pahalı ise bundan size ne? Kira bedelini malımızdan keserek sorunu çözemezler mi. Yeşeren bağlarımızı mı sökelim? Buğday mı ekelim?

Bu konuda Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren ile görüşmek istedik. Başaramadık. Sesimizi basın aracılığıyla duyurmak istiyoruz. Sorunlarımıza çözüm bulunacağı inancındayız.

Hüseyin OKUMUŞER
SALUR KÖYÜ MUHTARI

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık
A.Ş. adına: İMTİYAZ SAHİBİ:
MEHMET ERDÜL

ADRES:
Reşit Galip Caddesi No: 94
Gaziosmanpaşa/ANKARA
TELEFON: 26 00 56 — 28 44 74

İLAN KOŞULLARI
Dört renkli kapak: 75 bin TL
İç sayfalar renkli: 60 bin TL
Kapak içleri: 50 bin TL
Öteki sayfalar: 40 bin TL
Sütun santimi: 800 TL

ABONE KOŞULLARI
Yurtiçi:
Yıllık 1.500 TL, Altı aylık 750 TL
Üç aylık 375 TL.
Yurtdışı:

Almanya	104 DM
Avusturya	770 Avusturya Şilini
Danimarka	350 Danimarka Kronu
Finlandiya	275 Fin Markkası
Fransa	245 Fransa Frankı
Hollanda	120 Hollanda Florini
İngiltere	25 Sterlin
İsveç	250 İsveç Kronu
İsviçre	100 İsviçre Frankı
Irak	30 Irak Dinarı
Norveç	310 Norveç Kronu
S.Arabistan	194 Riyal
Yugoslavya	2354 Yugoslavya Dinarı
ABD ve Avusturalya	70 ABD Doları

● Abone bedelinin PTT ya da Ziraat Bankası Gaziosmanpaşa Ankara Şubesi 1200 numaralı hesabımıza yatırılması yoluyla gönderilmesi halinde, abone fişi ile birlikte banka dekontunun veya PTT makbuzunun "PK: 75 Küçükesat/ANKARA adresine yollanmasını rica ederiz.

PİKAJ—MONTAJ:
ARA Press Teknik Servisi 27 85 09

DİZGİ: ENLEM 80 18 60 71

FİLM: ER OFSET 29 66 79

BASILDIĞI YER:
EM—AŞ
Emek Basın Yayın Reklamcılık A.Ş.

SAYI: 36 FİYATI: 30 TL

24 EKİM 1981

DERGİNİN İÇİNDEN

SON GELİŞMELER: Bülent Ecevit ifade verdi.

FELSEFE: İnsan hakları bildirisi

İŞÇİ SORUNLARI: Toplu sözleşme düzeni değiştiriliyor

YAZI İŞLERİ'nden

SON GELİŞMELER

ARAYIŞ'ın en son yazılan, pikajı yapılan bölümü bu köşe değerli okurlarımız. O nedenle, son haberleri, son gelişmeleri zaman zaman Yazı İşleri'nden köşemizde sizlere ulaştırmaya çalışıyoruz.

Türkiye yeni bir döneme girdi geçtiğimiz hafta. Danışma Meclisi'nin üyelerinin açıklanmasından hemen bir gün sonra; 12 Eylül günü faaliyetleri durdurulan siyasi partiler feshedildi. Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren bir konuşma ile partilerin niçin feshedildiklerini açıkladı.

Bu açıklamanın hemen ardından, siyasi partilerin kapılarındaki tabelaları indirildi, siyasi partileri yönetmekle görevlendirilen kayyımların bulundukları binalar da mühürlendi.

*

* *

Öte yandan, eski CHP'nin istifa eden Genel Başkanı Bülent Ecevit'in TRT Genel Müdürlüğü'ne bir yazı göndererek düzeltme hakkı istediği öğrenildi. 359 sayılı TRT yasasının 19'uncu maddesine dayanarak, Ecevit'in bazı konuların düzeltilmesini istediği sanılıyor. Ecevit'in, TRT Genel Müdürlüğüne yazısını noter kanalıyla gönderdiği edinilen bilgiler arasında...

Konuyla ilgili olarak Sıkıyönetim Askeri Savcılığına çağırılan Bülent Ecevit'in ifadesi alındı.

*

* *

Bu arada, ARAYIŞ yazı kurulu ve çalışanları, Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulan Sendikalar, grev ve lokavt yasa tasarına ilişkin bilgileri derlediler. Konuya ilişkin haberimizi, bu konuda Türk-İş Genel Başkanı İbrahim Denizcier'in Çalışma Bakanı Turhan Esener'e söylediklerini ARAYIŞ'ta okuyabilirsiniz.

*

* *

Sayın Okurlarımız, INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE gazetesi 8 Ekim 1981 günkü sayısında Yazı İşleri Müdürümüzle ilgili olarak şu haberi yayınladı.

"TÜRKİYE'DE YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜNÜN SERBEST BIRAKILMASI İSTENDİ

Associated Press

LONDRA– Çarşamba günü, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) bir muhalif haftalık derginin Yazı İşleri Müdürünün hapsiyle ilgili olarak Türk Hükümetine bir yazı gönderdi ve kendisinin affedilerek serbest bırakılmasını istedi.

Türk Başbakanı Bülend Ulusu'ya gönderdiği bir mesajda, Uluslararası Basın Enstitüsü, 29 Eylül günü askeri mahkemece, sol eğilimli haftalık ARAYIŞ dergisinin Yazı İşleri Müdürü Nahit Duru'nun yargılanmasından duyduğu kaygıyı belirtti"

*

* *

Sayın okurlarımız, Arayış'ta zaman zaman yinelediğimiz gibi "Kavga değil barış" dergisiyiz. Ancak Arayış, işlevinin gereği inandığı her konuyu savunmakta, inanmadığı konuları ise eleştirmektedir. Bunu yaparken kesinlikle yıkıcı olmamaya, tam tersi yapıcı olmaya özen göstermekte ve barış ortamını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu arada Arayış, olağanüstü durumun yasal düzenlemelerine uymaya da azami dikkati göstermektedir.

Körü körüne muhalefet ARAYIŞ çalışanlarının içlerine sindirebilecekleri bir şey değildir. ARAYIŞ Yazı Kurulu üyeleri ve çalışanları herşeyden önce, doğru bildiği konuları savunmaktadırlar.

*

* *

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, bu köşe, zaman zaman dertleştiğimiz, zaman zaman sizlere son dakika haberlerini ilettiğimiz köşe oldu. Bu satırları yazarken, Gazipaşa'dan bir zarf geldi. Otyam Usta'nın yazısı Çarşamba günü geçti elimize. Şimdi, Usta'ya bir yer bulup, yazısını yayınlamaya çalışacağız.

*

* *

Gelecek sayılarda buluşabilmek umuduyla, hepinize mutluluklar ve esenlikler diliyoruz.

Saygılarımızla...

TOPLUM VE SİYASİ PARTİLER

ARAYIŞ

ASILI olduğu duvardan indirilmekte olan üzerinde altı ok amblemi bulunan bir pano, yerde yatan bir at heykeli geçtiğimiz hafta gazetelerin birinci sayfalarında yer alan en önemli haberi görüntülüyordu. Yere indirilen bu iki simge, Kurtuluş Savaşı ile başlayan 1946, 1950, 1960 ve 1971 sınavlarından geçen yakın dönem Türk toplumsal ve siyasal yaşamı kitabının önemli bir bölümünü de kapatıyordu.

Altı ok, beyaz at, koç, anahtar ve herbiri toplumda şu ya da bu ölçüde yandaş bulmuş siyasi oluşumlarla özdeşleşen bu simgelerin Türk siyasal yaşamından çekilişinin anlamı nedir? Büyük özverilerle yaşatılmaya çalışılan bu demokrasi deneyiminden geriye bakıldığında görünen *"manzara"* nedir? Ve bütün bunlardan önemlisi geleceğin Türkiye sinde toplumsal ve siyasal yapı nasıl bir biçim alacaktır?

★

★ ★

12 Eylül 1980 sabahı faaliyetleri durdurulan siyasi partiler Milli Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı bir yasa ile feshedilmiş, taşınır ve taşınmaz malları Hazineye devredilmiştir. Demokratik kurumlarını oluşturamamış ve böyle bir yaşamı vazgeçilmez bir talep haline dönüştürememiş toplumlar için belki bu tür uygulamalar çok önemli görülmeyebilir. Ancak Türkiye gibi 60 yıla yakın bir süre partili ve 30 yılı aşkın çok partili yaşama alışmış toplumlar için, tüm siyasi oluşumların bir anda feshedilmesi köklü bir değişim anlamını taşır. Bu nedenle Türkiye nin Kurtuluş Savaşından bu yana en köklü siyasal uygulamalarından birine tanık olduğunu söylemek abartma olmayacaktır.

Ancak böylesine köklü uygulamaların gerçekleştirildiği ve geleceğin resimlerinin çizildiği dönemlerde değişimin sosyolojik boyutunun tartışması öncelik kazanabilir.

★

★ ★

Bir siyasi parti nasıl doğar? Demokrasinin beşiği sayılan Batı ülkelerinde bunların doğumu ve gelişmeleri seçim ve parlamento süreçleri ile aynı zamana raştlar. Bu, doğada da görülen ve organizmanın yaşamını başlatan en arzu edilir doğumdur. Tüp bebek gibi, gelecekte ortaya çıkarabileceği ruhsal ve toplumsal sorunları çok bilinmeyenli bir denkleme benzeyen bir tüp bebeğin doğumu değildir.

Önceleri, bazı adayları desteklemek üzere, oluşturulan seçim komiteleri yavaş yavaş belli bir kurumsal yapıya kavuşmuşlardır. Bu desteklerle Parlamentolara giren seçilmiş kişiler, bu kez bu kuram içinde böylece, bugünkü partilerin ilk temelleri atılmıştır. Önceleri kişiler ve belli yörelerin çıkarlarının avı kendi görüşlerine yakın öteki seçilmiş kişilerle biraraya gelmiş ve ortak davranmaya başlamışlardır. Bu yaklaşım kendilerini destekleyen komiteler arasında da yakınlaşma sağlamış ve böylece bugünkü partilerin ilk temelleri atılmıştır. Önceleri kişiler ve belli yörelerin çıkarlarının savunulması çevresinde başlayan bu oluşum, daha sonraları genişlemiş ve belli toplumsal kategorilerin çıkarlarının savunulması biçimine dönüşmüştür. İçinde yuvalandığı toplumun bir parçası olan bir siyasal partinin ve siyasal partiler düzeninin normal doğumu budur.

İçinden çeşitli partileri doğuran Cumhuriyet Halk Partisinin doğumu bu klasik modele tüm anlamıyla uymamakla birlikte, Türkiye nin belli bir tarihi ve toplumsal gerçekliğine dayanmaktadır. Yurdun düşman işgali altında bulunduğu dönemlerde kurulan Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri işlevini başarıyla tamamladıktan sonra başlayan kalkınma döneminin bir gereksinimi olarak doğmuştur CHP. Başka deyişle, oluşum süreci Batı'dakinden değişik olmakla birlikte CHP'nin ortaya çıkışı da sosyoloji, daha doğrusu siyaset sosyolojisi açısından doğal bir doğumdur.

Türk toplumu, doğal bir doğumla başlayan bu sürecini 1946'da çok partili düzene geçerek

Batı'da görülen toplumsal çatışma ve çalkantılara yol açmaksızın yerleşik bir düzene geçirdi. Zaman zaman kesintilere uğrayan bu süreç şimdilik sona ermiş görünmektedir.

*

* *

Geleceğin bir ucu geçmiştedir. Gelecekteki toplumsal ve siyasal yapının krokilerinin yapıldığı bir dönemde geçmişin de doğru bir biçimde değerlendirilmesi gerekir. Siyasi Partilerin feshedilmesinin temeldeki gerekçesinin Türkiye'nin 11 Eylül 1980 günkü görünümü olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin içine düştüğü bu durumun sorumlusu kimdir? 12 Eylül ile başlayan sürecin başında Türkiye'nin *"12 Eylül"*'e getirilmesinin sorumlusu olarak bazı politikacılar sorumlu tutuldu. Bu düşüncenin doğal bir uzantısı olarak, geçmişte görev yapmış politikacıların Danışma Meclisine aday olabilmeleri engellendi, hatta bu politikacıların gelecekteki ilk seçimlerde de görev alamayacakları en yetkili ağızlardan belirtildi. Böyle bir uygulama, doğru ya da yanlış, temelde çok büyük bir önem taşımamaktadır. Ancak bununla yetinilmeyip demokrasinin temel kurumlarına yönelik uygulamalara girişilince işin boyutu değişmektedir.

Demokrasi herşeyden önce kurum ve kurumlar aracılığı ile oluşan kavramlar ile varolan, varolabilen bir yönetim biçimidir. Onunla bütünleşen simge ve kurumların ortadan kaldırılması, demokrasiyi de boşlukta bırakır. Demokrasinin bu temel kurum ve kurallarının zedelenmesi, demokratik hak ve özgürlüklerin kısılması durumunda demokrasinin önü tıkanır ve başka oluklar aranmaya başlanır.

*

* *

Siyasal yaşamın doğal gerçeklerine dıştan müdahaleler toplumlar açısından olumlu sonuçlar vermemektedir. Türk toplumu yakın tarihinde bunu çok çarpıcı örnekleriyle yaşadı. 27 Mayıs'la birlikte bir parti kapatıldı, ancak bunu izleyen dönemlerde aynı temel üzerine kurulu bir parti, bu kez daha hırçın bir yapı ile ortaya çıktı. Yapay bir biçimde kurulan partiler ise hukuki olarak yaşamakla birlikte toplum katında kabul görmediler ve siyasal yaşamdan silinip gittiler.

Bu arada kitle partilerinin halkla ilişki kurmalarında ve onun nabzını tam olarak yansıtmakta etkili bir araç olan ocak-bucak kuruluşlarının kapatılması da yine yapay bir müdahale olarak Türk siyasal yaşamının 1960'dan sonraki gelişmelerini olumsuz bir biçimde etkiledi. Ocak ve bucak kuruluşlarının kapatılması yalnızca siyasal yapıyı etkilemekle kalmadı, aynı zamanda köylünün ve kırsal yörelerin de toplumsal yaşamda sesini duyuramaz hale gelmesine yol açtı. Bundan da önemlisi aslında birer kitle partisi olan kuruluşların kitle ile bağları koptu ve kitlesel işlevlerini yerine getiremez oldular.

Bütün bunlar çok partili düzenin özünden gelen kusurlar değil, böyle bir sistemin tüm kurumları ve onun doğal eki olan özgürlük ve haklara yapay müdahalelerin sonucudur. Bu mekanizmaların işleyişine halkın tüm kesimlerinin katkısını sağlayacak ocak, bucak gibi ara süreçlerin yapay bir biçimde ortadan kaldırılmasının olumsuz etkileridir. Bu gelişmeler sonucundadır ki, ön seçim gibi uygulamalardan şikayetler başlamış, partilerin delege denilen kişilerin diktatörlüğüne sokulduğu öne sürülmüştür.

Ancak şimdi iyi bir değerlendirme yapılmalıdır. Ön seçimden şikayetler edildi ve Danışma Meclisinin oluşturulmasında başka yöntemlere başvuruldu. Seçilen kişilere, saygı duyulmakla birlikte bu Meclisin herkesi tatmin ettiği söylenebilir mi? Böyle bir Meclisin en ateşli savunucularının bile bir burukluk içinde olduğu gazetelerdeki yazıların her satırından belli olmaktadır. Böyle bir durumun ortaya çıkmasının nedeni açıktır. Çünkü bu sürecin işlemesinde halkın katkısı yoktur. Daha da kötüsü halkın kendi katkısının bulunmadığı böyle bir siyasi yaşama ilgisizleşme tehlikesi vardır. Nitekim partilerin feshedilmesi kararını bile olumlu karşılayan sağ eğilimli bir gazetenin köşe yazarı ilerdeki seçimlerde oyverme zorunluğu getirilmesini önerebilmektedir. Böyle bir öneri olsa olsa vatandaşın giderek ilgisizleşeceği kuşkudan kaynaklanmaktadır.

*

* *

Doğal bir doğumla dünyaya gelen siyasi partiler artık kapatılmıştır. Şimdi yeni düzenlemeler beklenmektedir. Hızla değişen bir dünyada hızla

değişen bir Türk Toplumunda siyasi partilerin bu değişmenin gerisinde kalmasını önleyecek, günün koşullarına uyabilmesini sağlayacak yapısal düzenlemeler nedir, bunun üzerinde dikkatlice durmak gerekecektir.

Geçmişte görülen ve bir tüzüğü andıran siyasi partiler yasası partilerin esnekliğini engellemekte ve günün koşullarına uyabilmesini zorlaştırmaktaydı. Bu tür düzenlemeler de toplumsal yapı ile siyasi yapı arasında bir boşluk ortaya çıkarıyor ve halkın özlemlerinin toplumun yönetimine etkin bir biçimde yansımasını zorlaştırıyordu.

*
* *

Türkiye'de yeni bir siyasi yapı oluşturulacaktır. Ancak bunun oluşturulması sırasında demokrasinin temel kurullarına dikkat etmek gerekir. Herşeyden önce, artık demokratik bir geleneği oluşturmuş ve böyle bir rejim içinde yaşamayı benimsemiş olan Türk toplumuna tepeden inme kurumlar empoze edilmekten kaçınılmalıdır. Çünkü Türk Halkının demokratik geleneğinin oluşmasında bir okul görevi gören CHP'nin tek parti olarak yönetimde bulunduğu dönemlerde bile tepeden inmeci, zorlayıcı uygulamalardan kaçınılmıştır.

*
* *

Tanınmış siyaset bilimcisi *Maurice Duverger*'in CHP ile ilgili olarak yazdığı şu cümleler dikkatle okunmalıdır:

"... Buna karşılık bazı tek partiler, gerek felsefeleri, gerek yapıları bakımından gerçek anlamda totoliter değildir. Bunun en iyi örneğini, 1923'ten 1946'ya kadar Türkiye'de tek parti olarak faaliyet göstermiş bulunan Cumhuriyet Halk Partisi sağlamaktadır. Bu partinin başta gelen özelliği, demokratik ideolojisindedir. Bu ideoloji, hic bir zaman Faşist ya'da Komünist kardeşleri gibi, bir tarikat ya da Klise niteliği taşımamış, üyelerine bir iman ya da mistik empoze etmemiştir... .Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur. Faşist rejimlerde her gün rastlanan otorite savunusunun yerini, Kemalist Türkiye'de demokrasi savunusu almıştır."

Türk halkı demokrasi içindeki siyasal olgunluğunu bir çok kez göstermiştir. Fransa ve Yunanistan'dan önce demokratik sol bir partiyi oylarıyla iktidara getirmiş, bir zamanlar yüzde 50'den çok oy alarak tek başına iktidara gelebilen bir partinin oylarını yüzde 27'ye indirmiştir Türk halkı. Yine kendi istemi ile yüzde 40 ıtı üzerine çıkardığı CHP'nin oylarını yüzde 30'un altına düşürebilmiştir.

Türk halkının siyasal olgunluğunun bir başka göstergesi de dogmatik ideolojiye sahip partilere rağbet etmemesidir. Solda olsun sağda olsun fanatik partiler hiç bir seçimde büyük oy yüzdelerine ulaşamamışlardır. Kendi oluşturduğu demokratik normları ideal olarak gördüğü bir demokrasi içine serpiştirmeyi çok iyi bilebilmiştir.

*
* *

Bütün bu veriler ortadayken geçmişin acı olaylarının nedenlerini bu partilerde aramak ve bu savdan hareketle yeni bir siyasal yapı oluşturmağa çalışmak sosyolojinin dar gözenekli eleğine takılıp kalabilir.

Duvardan indirilen bir altı ok panosu, bir kır at heykeli belki görünüşte bir devrin sonunu simgeleyebilir. Ancak geleceğin siyasal partilerinin de bu partilere gönül vermiş insanlardan oluşacağını unutmamak gerekir. Dolayısıyla bu insanların demokratik normlarına ters düşmeyecek, onlara gerçek siyasal istençlerinin oluştuğu duygusunu verebilecek düzenlemeleri gerçekleştirmeğe çalışmak, ulaşılması gereken nokta olmalıdır. Böyle bir sonuca da ancak toplumsal yaşamın doğal süreçlerinden geçilerek ulaşılabilir. ●

Türkiye

• *DEVLET BAŞKANI EVREN "YENİ DEMOKRASİ YENİ PARTİLERLE KURULACAK" DEDİ. Evren, siyasi parti yöneticilerinin 12 Eylül'den sonra da ihtiraslarını sürdürdüklerini ve vatandaşları kışkırttıklarını, bu yüzden feshedildiklerini söyledi.*

• *DANIŞMA MECLİSİNİN ÜYELERİ AÇIKLANDI. MGK Genel Sekreterliği Koordinatörü Tümamiral Işık Biren tarafından yapılan açıklamada, Kurucu Meclis hakkındaki illerden 120, MGK'ne doğrudan başvuranlar arasından 40 üye olmak üzere, toplam 160 Danışma Meclisi üyesinin 11 bin 640 aday arasından seçildiği belirtildi.*

• *MHP DAVASININ DURUŞMASINDA DAVAYA BAKAN ANKARA SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI (1) NUMARALI ASKERİ MAHKEMESİ'NİN YARGIÇLARI HAKİM KIDEMLI BİNBAŞI VURAL ÖZENİRLER İLE HAVA HAKİM YÜZBAŞI ALİ FAHİR KAYACAN DAVADAN ÇEKİLDİ.*

• *ORHAN BİRGİT VE İLYAS YEŞİL BERAAT ETTİ. İstanbul Toplu Basın Mahkemesinde yargılanmakta olan "Dünya" gazetesi yazarı Orhan Birgit ve gazetenin sorumlu müdürü İlyas Yeşil dava sonunda beraat etti.*

• *ÇORUM ESKİ MİLLETVEKİLİ ŞÜKRÜ BÜTÜN SERBEST BIRAKILDI. Bütün 28 Eylül günü gözaltına alınmıştı.*

• *MSP GENEL BAŞKANI NECMETTİN ERBAKAN ANKARA SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI (1) NUMARALI ASKERİ MAHKEMESİNDE YAPILAN DURUŞMASINDA SALIVERİLDİ.*

• *ANAYASA PROFESÖRÜ HÜSEYİN NAİL KUBALI VEFAT ETTİ. Birçok uluslararası kuruluşta Türkiye'yi temsil eden Kubalı, 1961 Anayasasını hazırlayan komisyonda da görev almıştı.*

• *BUCA EĞİTİM ENSTİTÜSÜ'NDEN 1980 YILINDA MEZUN OLAN 911 ADAYIN DİPLOMALARI İPTAL EDİLDİ.*

• *ÜNLÜ ALMAN EKONOMİ PROFESÖRÜ FRİTZ NEUMARK TÜRK İŞÇİLERİNİN ALMANYA'DA SÖMÜRÜLDÜĞÜNÜ VE KENDİLERİNDEN NORMALİN ÜSTÜNDE EV KİRASI ALINDIĞINI SÖYLEDİ. İSTANBUL'DA BİR DE KONFERANS VEREN NEUMARK: "İŞÇİ VE MEMURLARA İNSANCA YAŞAYACAĞI BİR ÜCRET VERİLMELİ" DEDİ.*

• *TARİŞ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MARGARİN VE DETERJAN FİYATLARINA YÜZDE 20 ZAM YAPTI.*

• *ESKİ TİKP GENEL BAŞKANI PERİNÇEK VE ARKADAŞLARI YARGILANDI. "Toprak Devrimi Programı nedeniyle tutuklu bulunan 3 sanığın tahliye edildiği duruşmada TİKP'nin, TBMM Anarşi Komisyonuna verdiği rapor okundu. TİKP davasında 13 eski yöneticinin tutukluluk hali devam ediyor.*

• *SENDİKALAR ZAM ORANLARININ DÜŞÜRÜLMESİNE KARŞI ÇIKTI. Türk-İş'e bağlı sendikalar, 1980 yılının ikinci yarısında sona eren toplu sözleşmelerdeki zam oranlarının düşürülmesine karşı olduklarını açıkladı.*

• *TOPLU SÖZLEŞME, LOKAVT, GREV, SENDİKALAR, TRAFİK, YÜKSEK ÖĞRENİM, TELSİZ YASALARININ DA ARALARINDA BULUNDUĞU 32 ÖNEMLİ TASARI DANIŞMA MECLİSİ'NE GÖNDERİLMEDEN MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ TARAFINDAN YASALAŞTIRILDI.*

Dünya

• *FRANSA BAŞBAKANI DA ERMENİLERE ARKA ÇIKTI. Fransa Başbakanı Pierre Mauroy Paris Büyükelçimiz Adnan Bulak'ı makamında kabul ederek kendisine "Fransa'nın terörü değil ama, Ermenileri desteklediğini" bildirdi.*

• *FRANSIZ SAVUNMA BAKANI CHARLES HERNU'NUN ERMENİ TERÖRİZMİNİ DESTEKLER NİTELİKTEKİ SÖZLERİ TÜRK–FRANSIZ İLİŞKİLERİNİ YENİ BİR KRİZİN EŞİĞİNE GETİRDİ. Fransa, Bakanın konuşmasının kişisel görüşü olduğunu ve hükümeti bağlamadığını bildirdi.*

• *MISIR'IN YENİ BAŞKANI MÜBAREK OYLARIN YÜZDE 99'UNU ALDI.*

• *SOVYETLER MISIR'LA İYİ İLİŞKİ KURMAK İÇİN YOL ARIYOR. Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Leonid Brejnev, Mısır'ın yeni Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'e bir çağrıda bulunarak zayıflamış olan ilişkilerin düzeltilmesi konusunda yardımcı olmasını istedi.*

• *LİBYA, ERKEN UYARI UÇAKLARININ MISIR'DAN DERHAL ÇEKİLMESİNİ İSTERKEN, REGAN YÖNETİMİ, KADDAFİ'Yİ MISIR VE SUDAN'IN İÇİŞLERİNE KARIŞMAMASI KONUSUNDA YENİDEN UYARDI.*

• *THATCHER EKONOMİSİNİN BİR NUMARALI ELEŞTİRMENİ NOBEL EKONOMİ ÖDÜLÜ'NÜ KAZANDI. Nobel Ekonomi ödülünü kazanan James Tobin özellikle Thatcher ekonomisi konusunda yaptığı eleştirilerle dikkat çekmişti.*

• *İSRAİL DIŞİŞLERİ ESKİ BAKANI MOŞE DAYAN ÖLDÜ. 1956 yılında Suveyş krizi ve 1967 yılında 6 günlük İsrail-Mısır savaşındaki başarılarıyla tanınmıştı.*

• *NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜNÜ ELİAS CANETTİ ALDI. Yapıtlarını Almanca yazan Canetti, daha çok roman, oyun ve anı dalında ürün verdi.*

• *POLONYA KOMÜNİST PARTİSİ LİDERİ KANİA İSTİFA ETTİ. Kania'nın yerine Başbakan Jaruzelski getirildi.*

• *YUNANİSTAN'DA SEÇİMİ PASOK KAZANDI. Papandreau, "Sosyalist bir Yunanistan için çalışacağız" dedi.*

TİNA GÜÇ DURUMDA

TİNA, inatçılığı yüzünden yakın zamana kadar "Demir Bayan" denilen İngiltere Başbakanı Thatcher'e Muhafazakar Parti içindeki karşıtları tarafından takılan yeni ad. "There is no alternative" (alternatifi yoktur) tümcesindeki sözcüklerin baş harflerinden oluşuyor.

Türkiye'deki 24 Ocak kararları çerçevesinde uygulamaya konulan politikaların benzerlerini uygulayan bayan Thatcher, bu yılın başından bu yana söz konusu politikalar yüzünden gittikçe artan eleştirilerle karşı karşıya bulunuyordu. Bayan Thatcher'in uygulamakta olduğu politikalar, üretimi ve yatırımı duralatması, büyümeyi yavaşlatması, işsizliği arttırması, büyük halk yığınlarının yaşam düzeyini geriletmesi yüzünden eleştiriliyordu.

Zaman zaman kendi partisinden, Muhafazakar Partiden gelen, ama daha çok parti dışı çevrelerden gelen bu eleştiriler karşısında Bayan Thatcher, Türkiye'de Özal'ın dediği gibi, "**bu politikaların alternatifi yoktur**" deyip geçiyordu.

Geçtiğimiz hafta içinde yapılan Muhafazakar Parti kongresinin arifesinde, Bayan Thatcher'in ekonomi politikalarına karşı parti dışından başlayan karşı çıkma, bu kez, Muhafazakar Partiye oldukça büyük boyutlarla sıçradı.

1975 yılında Muhafazakar Parti önderliğini Bayan Thatcher'e kaptıran eski başbakanlardan Edward Heath, bu ayın başında, uygulanmakta olan ekonomi politikalarının alternatifi bulunduğunu ve Muhafazakar Partinin bu alternatifi uygulaması gerektiğini belirtti. Parti içinde gittikçe artan karşı çıkışlara işaret eden Heath "**Açıkca konuşma zamanı geldi. Şimdiki doğmatik politikaların korkunç sonuçları daha geniş ölçüde görülebilsin diye birçoğumuz uzun süredir, belki de çok uzun bir süredir sessiz kaldık. Bu sonuçların, ekonomik işlere daha pragmatik bir yaklaşım getireceğini umut ediyorduk. Fakat son olaylar**

bunun böyle olmayacağını gösterdi", diyerek politikaların alternatifini açıklayıverdi.

Edward Heath'in bu açık saldırısından iki gün sonra 8 Ekim gecesi Muhafazakar Partiye mensup 13 parlamento üyesi, Bayan Thatcher'in ekonomi politikalarını eleştiren bir kitapçık yayınladılar.

Kitap, özetle, Hükümetin monetarizm konusundaki inadından vazgeçmesini ve selektif bir biçimde yatırımların canlandırılmasını öneriyor.

O arada, Muhafazakar Partinin eski bakanlarından Geoffray Rippon da ekonomik yönetimin yönünün değiştirilmesi çağrısında bulundu.

Bayan Thatcher ise bir yandan parti içindeki birliği yeniden sağlamanın yollarını ararken, bir yandan bunun seçeneği yoktur demeyi sürdürüyor.

Ama gerçek o ki, monetarizmin seçenekleri yok değil, çok. Bildiğiniz kadarı ile örneğin İngiltere'de bugüne değin en az beş seçenek ortaya konuldu. Kimse de onlara, "**bunlar ya kasıtlı ya da solcu**" demedi... •

ELEKTRİK KISINTISI KALKACAK MI ?

KISA kış günlerine girilirken süreduran ve iş yaşamı ile ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen elektrik kısıntıları, halkı da bezdirmiş bulunuyor. Kısıntı ne zaman kalkacak sorusu gündemde.

İçinde bulunduğumuz ekim ayının elektrik açığı yaklaşık 250 milyon kilovat-saat. Bu ay hiç bir yeni üretim ünitesi işletmeye giremeyecek. Bittiği, deneme üretimine alındığı ve arıza görüldüğü söylenen Soma B—1 santralı, ancak kasım sonunda belki işletmeye alınabilecek. Yine bitiyor denilen Keban hidroelektrik santralının besinci ünitesi, ekim ayı bitmeden tamamlanamayacak durumda.

Önümüzdeki kasım ayının elektrik açığı da 250 milyon kilovat-saat kadar. Ancak Keban'ın 157.5 megavat'lık beşinci ünitesi tamamlanarak işletmeye alınırsa, bu açık ne ölçüde örtülür? Beşinci ünitenin üretebileceği en fazla enerji, bir ayda 90 milyon kilovat-saat. Ancak, yapılabilecek güvenilir üretim 30 milyon kilovat-saat düzeyine dek düşmekte. Kısacası, Keban'ın beşinci ünitesi tamamlansa da, kasım ayında en az 150 milyon kilovat-saat'dan büyük bir açık var. Belki gece kısıntıları biraz azaltılır, ama kaldırılamaz.

Yılın son ayı olan aralık ayının elektrik açığı da 250 milyon kilovat-saat kadar. Keban'ın beşinci ünitesinin yanısıra Soma B—1 tamamlanarak üretime geçerse bu açık ne kadar küçülecek? Soma B—1, 165 megavat güçlü bir santral. Bir ayda en çok 80 milyon kilovat-saat elektrik üretebilir. Kaldı ki yeni işletmeye girildiğinde ilk aylarda bu düzeyin tutturulması da olanaksız. Yine de en iyimser tahminlerle Soma B—1 ve Keban'ın beşinci ünitesi işletmeye alınmak koşuluyla, 100 milyon kilovat-saat'ı aşkın açık beklenmeli. Kısacası, yılın sonuna dek elektrik kesintileri kaldırılamayacak.

Ancak yılbaşı tatilinde, o da tatil nedeniyle elektrik kesintisinin kaldırılması beklenebilir. Yılbaşından sonra da kesintilerin süreceği kuşkusuz görünüyor. •

ADLİ ZABITA KURULMASI İÇİN ÇALIŞMALAR

ÜLKEMİZDE kolluk gücünün bir yeni bölümü olan Adli Zabıta kurulması istemi geriye doğru yılları içerir. Bugünkü kolluk gücü içişlerine Askerlik işlerine, ülkede dirlik düzenliğin yürütülmesine ilişkin tüm görevlerini çeşitli makamlara bağlı olarak yapar. Bu bağlılık kimi zaman çelişkiler içinde ve karmaşık bir görünümdedir. Bu duruma bir de Adalet işlerinin yürütülmesinde verilen görev eklenince, kolluk gücünün etkinliği dağılmaktadır. Kökeni Alman Ceza Yargılama Yöntemi Yasası (Die Strafprozessordnung) olan yasamızın 152. maddesine göre tüm kolluk gücü Adalet işlerinin görülmesinde Cumhuriyet Savcısının buyruğu altındadır. Hazırlık soruşturmasının başından sonuna değin yürütülmesinde suçluların ve suç eşyasının aranması bulunmasında, sanıkların yakalanmasında Sorgu Yargıçlığı işlerinde, duruşma sırasında ve cezaların yerine getirilmesinde, cezaevlerinin yönetiminde kolluk gücü, Cumhuriyet Savcısının buyruğunda olarak görevlidir. Kolluk gücü öteki bir sürü yoğun ve dağınık işleri yüzünden Adalete deygin işlerinde yeterince yararlı olamamakta birçok suçlar failsiz kalmakta ve adalet bundan zarar görmektedir. Bu sakıncalı durum yıllar öncesinden beri bütün ağırlığı ile şimdiye değin çeşitli nedenlerin etkisi altında sürüp gitmiş ve bir türlü adli zabıta kurulamamıştır. Adli Zabıta özellikleri olan ayrı bir kamu görevi ve bilim dalıdır. Kurulması için çalışmalar yapıldığını gazetelerden duyduğumuz bu kolluk dalının ülkemiz ve adalet örgütümüz için çok yararlı olacağı inancındayız. Bu nedenlerle ülke koşullarına uygun biçimde hazırlanacağını umduğumuz taslağın yasalaşmasını dileriz.

ABD'DE MERKEZ BANKASI HAZİNE KAVGASI

ABD'de Merkez Bankası Anayasal olarak bağımsız bir kuruluş. Başkanı, Bay Volcker, enflasyonla savaşımda sıkı para politikasının erdemine inananlardan. Yani monetarist, paracı.

Aslında Reagan yönetimi de paracı politikalardan yana. O nedenle yönetimle Merkez Bankası arasında temelde görüş ayrılığı yok. Ama uygulamada ortaya sorunlar çıkmaya başladı.

Başkan Reagan'ın paracı politikaları ABD ekonomisinde beklenen canlılığı sağlamadı.Son üçer aylık üç dönemde ulusal gelirin aynı düzeyde kaldığı, artış göstermediği gözlemleniyor. Ayrıca, işsizlik oranı da Eylül sonu itibarıyla yüzde 7,5 gibi çok yüksek bir düzeye ulaşmış bulunuyor.

Reagan Yönetiminin ekonomik işlerle ilgili çeşitli birimlerinde, ekonomik durumla ilgili kaygıların arttığı anlaşılıyor. İlgililerin birçoğu, yüksek faiz oranlarının ekonomiyi güçsüzleştirdiği ve durgunluk içinde enflasyona sürüklediği görüşünde. O nedenle 1982 Kasımında yapılacak ara seçimlerinde Cumhuriyetçilerin umdukları başarıyı elde edemeyeceği korkusu yaygınlaşıyor.

Bu durumda Reagan yönetiminin, para musluklarının bir ölçüde gevşetilmesine karar verdiği ve merkez bankası yönetimini buna ikna için de Hazine Bakanı Donald Reagan'ı görevlendirdiği görülüyor.

Bu ortam içinde Hazine-Merkez Bankası çatışması, binbin bankacının katıldığı bir toplantıda patladı. Esasen son zamanlarda merkez bankasının tutumunu eleştirmeye başlamış olan Hazine Bakanı, toplantıda oldukça sert bir dille merkez bankasının para sunumunu denetlemede çok sınırlayıcı olduğunu ve bu tutumun ekonomik büyümeye zarar verdiğini, belirtti. **"Yönetim olarak aylar boyunca durağan kalan bir ekonomi görmekten memnun olamayız. Yeni iş alanları üretecek büyüyen bir ekonomis istiyoruz"**, dedi.

Buna karşılık Merkez Bankası Başkanı Volcker, para hacmindeki artışın yetersiz olduğu görüşüne katılmadığını belirterek, **"Federal Rezerve (Merkez Bankası), para yaratma sürecini disiplin altına alarak ve kısıtlayarak enflasyonu azaltma yolundaki taahhüdünden uzaklaşamaz... Para arzı, bekleyişlere uygun olarak gelişmektedir... Ekonominin sağlığı konusunde Beyaz Saray'ın kaygılarını paylaşmıyorum"** yanıtını verdi.

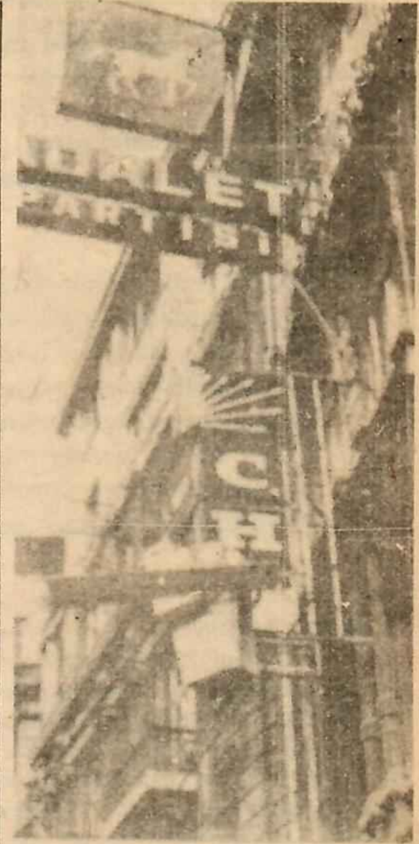
Kuşkusuz, faiz oranları da düşecek, para hacmi de artacak. Çünkü yüksek faiz, sıkı para politikasının çıkar yol olmadığı başka ülkelerde görüldü. Fransa'da bu yüzden bir iktidar devrildi. İngiltere'de iktidar partisi birbirine girdi. Batı Almanya'da Merkez Bankası ile Başbakan bu yılın başlarında bu yüzden bir hayli çekişti.

Diyeceksiniz ki Türkiye'de de benzer politikalar uygulanıyor ama kimsenin sesi çıkmıyor.

Kimsenin sesi çıkmıyor çünkü bizim müziğimiz gibi ekonomimizde tek sesli... Gerçi bazı sazlardan değişik sesler çıkıyor ama, onlar büyüklerin arasında gürültüye gidiyor. •

"SİYASİ PARTİLER DEMOKRATİK YAŞAMIN VAZGEÇİLMEZ UNSURLARIDIR"

ORUÇ ARUOBA

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 56:

Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunur.

Siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

YUKARIDA tam metnini verdiğimiz Anayasa maddesi, geçen günlerde Türkiye'deki bütün kurulu siyasal partilerin feshedilmesiyle geçerliğini ne ölçüde koruyor, bir hukuk tartışması konusudur; ancak, bu kararı alan MGK'nin Başkanı ve Devlet Başkanı'nın, kararla ilgili açıklamasında, yazımıza başlık yaptığımız ilkeyi, "**siyasal partilerin demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları olduğu**" ilkesini yinelemesi, en azından bu ilkenin yürürlükte kalmasının istendiğini belirtiyor. Yani, belirli, şimdiki, "**mevcut**" partiler feshedilmiştir; ama, partilerle ilgili genel ilke yürürlüktedir –bu ilke kaldırılmamıştır: Yalnızca uygulanması askıya alınmış, yeni Anayasa ve Siyasal Partiler Yasası'nın çıkmasından sonraya bırakılmıştır.

Bu yazıda bu kararı tartışacak değiliz; zaten konumuz hukuk değil. Ancak, bu kararla Türkiye'deki demokrasi çalışmalarının geldiği durum bakımından, ve yalnızca "**felsefe**", yani siyaset kuramı açısından bakmak istiyoruz, bu duruma ve bu ilkeye.

Siyasal partiler demokratik yaşamın niçin "vazgeçilmez" unsurları olsun?

Demokrasi, en temelde, tek kişilerin ve onların oluşturabileceği grupların, içinde bulundukları toplumun hangi yöne ve ne yolla götürülmesi gerektiği konusunda söz hakkına sahip olmalarını, ve bu grupların söz hakkının da, orantılı olarak, bu yönlendirme ve yol konusunda ağırlık taşımalarını öngören rejimdir. Bu ağırlık orantısının ortaya çıkmasını sağlayan işlem de, özgür yolla kurulmuş partilerin katıldığı özgür seçimlerdir. Yani, kurulmalarında başlangıçta bulunmamış bile olsalar, vatandaşların, kurulmuş partilerden birisini (programı, hedefleri, politikası, vb. bakımından) kendilerine uygun bulmaları ve ona oy vermeleri yoluyla, bu söz hakkı yerine gelir, demokratik yaşam oluşur. Demek ki siyasal partiler, demokratik yaşam içinde,

1. çeşitli (ve ne kadar çeşitli olursa o kadar demokratik) siyasal görüşlerin oluşmasını);

2. vatandaşlara da bu çeşitlilik içinde kendi anlayışları doğrultusunda bir seçim yapma olanağı sağlarlar.

Yani, siyasal partilerin demokratik yaşama sağladıkları, herşeyden önce, **seçme olanaklarının çeşitliliğidir**; bu da seçme özgürlüğü ile aynı anlama gelir –demokrasi de bu seçme özgürlüğünden başka birşey değildir. Siyasal partiler bu yüzden demokrasi için vazgeçilmezdirler.

Bu bakımdan, söz konusu Anayasa maddesinin ele aldığımız ilkenin dilegeldiği üçüncü fıkrasından önce gelen birinci ve ikinci fıkraları, bu üçüncü fıkradaki ilkenin temelinde yatan –yatması gereken– ilkeleri kapsıyor: Siyasal partiler ancak, vatandaşlar parti kurma ve partilere girme–çıkma hakkına **özgürce** sahip olduklarında; ve siyasal partiler, herhangi bir kısıtlama olmaksızın, **özgürce** kurulabildikleri ve faaliyette bulunabildikleri sürece, demokratik yaşamın birer unsuru olabilirler.

Bu, şu demektir: Bir ülkede, "**işte, siyasal parti var**" demek; hatta "**işte, birden fazla siyasal parti var**" demek, o ülkede demokrasinin olduğu anlamına gelmeye yetmez. Bu anlama gelebilmesi, bu partilerin çeşitli halk kesimlerinin özgür seçimleri sonucu kurulmuş olmalarına; bu ülkede de bütün vatandaşların, kendi özgür seçimlerine konu olabilecek yeteri sayı ve çeşitlilikte parti bulabilmelerine bağlıdır. Yani, "**bu ülkede farklı siyasal partiler var; demek ki bu ülkede demokrasi var**" çıkarımı geçersizdir. Geçerli olan, partilerin kurulmasının da seçimlere katılarak oy almalarının da, özgürce, "serbestçe" işlemlere dayanmasıdır: Ancak o zaman demokratik yaşamın unsurlarıdır siyasal partiler –yoksa, '**ipotek altındaki**' partiler, demokratik yaşamın değil, gayri-demokratik bir yaşamın unsurlarıdır, olsa olsa. Çünkü böyle bir durumda; yani, kurulmak ve oy almak yoluyla ülkenin yaşamına yön vermesi gereken partilerin, **kendilerine, kendi dışlarından** yön verilmek istendiğinde, demokrasinin temel direği, özgür seçme hakkı yıkılır; demokratik yaşamı ayakta tutabilecek herhangi bir başka dayanak da bulunamaz.

Bu noktaların, Türkiye'de gerçekleştirilmesi düşünülen demokratik düzen kurulmaya girişilirken unutulmayacağını ummak istiyoruz... ●

HUKUKUN AMACI NEDİR?

- **Hukukun amacı, insan yaşantısının ruh kazanabileceği, gelişebileceği bir toplumsal çevre yaratmak ve bunun sürekliliğini sağlamaktır.**

- **Hukuk, salt hukuk olduğu için önemli değildir; hukukun değeri toplumda etkili olarak işleyen bir toplumsal denetim aracı olmasındandır. Birey çoğu zaman, kurala uymadığı zaman karşılaşacağı yaptırımı düşünerek değil de, meşruluğuna inandığı için hukuk kuralına uyar. Bireylerin yaygın olarak hukuk kurallarının meşruluğuna inanmaları, kuralların belli amaçlara yönelik olmalarına bağlıdır. Öyle ise bu amaç üzerinde durmak gerekir.**

İNSANLIĞIN en eski zamanlarından beri, bireyler ve bu arada bizzat hukukçular, kendi kendilerine hukukun ne olduğu, amaçlarının ne olduğu sorusunu yöneltmişlerdir. Bu soruya zaman zaman eş ya da benzer, zaman zaman da çok farklı yanıtlar verilmiş; bazan da soru tümden yanıtsız kalmıştır. Bunu yadırgamamak gerekir. Zira bilim tarihi, değişik çevre koşulları içinde (toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel) aynı olgunun değişik açılardan gözlemlenebildiğini; hele tanımı aranan olgu toplumsal nitelikte ise, bunun işlevindeki farklılaşmanın, nedir? sorusuna verilecek yanıtın da sürekli olarak değişmesine yol açtığını göstermektedir.

Modern bilim anlayışı bunu doğal karşılar; önemli olan, varsayılan ve ulaşılmaya çalışılan bir kesinlik değildir. Bilimde her yeni çözüm (tanım), eskinin terk ve yadsınması değil de, eski deneylerden yararlanılarak ulaşılan yeni bir aşamadır. Öyle ki bu aşama, bir yenisine ulaşılana kadar geçerli kalır.

Hukuk nedir sorusuna verilen yanıtların farklılığı da, bu nedenle, bilimsellikten uzaklaşma değil de, zenginleşme anlamına gelir. Bununla beraber, tanımların değişmesine karşın yine de bunlar içinde kalıcılık gösteren bir öge herzaman vardır. Hukukun ne olduğu sorusuna verilen yanıtlar ele alındığında, bu kalıcı ögenin kuralsallık olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle, hukukun gerçekleştirdiği çeşitli toplumsal işlevlerden bir veya birkaçına öncelik veren bütün tanımlar, hukukun bir davranış kuralları olduğu ortak noktasında birleşmektedirler. Ama bu düşünce birliği, tüm sorunları çözememektedir.

Nitekim bu ortak tanımı, hukuk dediğimiz ve davranış kurallarının oluşturduğu bir toplumsal olguyu hem betimleyen hem de bunun içeriğini belirleyen bir önerme olarak yorumlayabiliriz. Bu takdirde hukuk, işlevleri, amaçları, kendilerine yüklenen toplumsal işlev ne olursa olsun, bireye zorunlu davranış örnekleri getiren bir sistemdir. Bu nedenle, hukuk biliminin görevi, yer ve zaman bakımından belirliliğe sahip bir toplumda fiilen yürürlükte bulunan kuralları saptamak, bunların biçimsel mantığa göre uygulanmasını sağlamaktır.

Açıklanan düşünce, temelde, hukuk kurallarının fiilen var olması vakıasının, bunların içeriklerini, işlevlerini öğrenme olanağını ortadan kaldırdığı varsayımına dayanmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak adalet de, içeriği yani taşıdığı değer yargısı ne olursa olsun, kuralların eksiksiz uygulanmasına indirgenmiş olmaktadır ki, bunun adı biçimci adalettir.

Oysa hukuk kuralı, bir kural koymuş olmak için konulmaz. Modern toplumda hukuk, hem toplumsal değişimleri yansıtan hem de toplumu biçimlendirmede kullanılan güçlü bir araçtır. Bu nedenle hukuk, salt hukuk olduğu için önemli değildir.

Hukukun değeri, toplumda etkili olarak işleyen bir toplumsal denetim aracı olmasındandır. Gerçekten de hukuk kuralları, ne yapıp yapmayacaklarını göstermek suretiyle, bireyin davranışını etkilerler. Birey çoğu zaman, kurala uymadığı zaman karşılaşacağı yaptırımı düşünerek değil de, meşruluğuna inandığı için hukuk kuralına uyar. Bireylerin yaygın olarak hukuk kurallarının meşruluğuna inanmaları, kuralların belli amaçlara yönelik olmalarına bağlıdır. Öyle ise bu amaç üzerinde durmak gerekir.

Hukuk kuralları konurken, bunlarla ulaşılmak istenen toplumsal amaçların ve doğal olarak bunların toplumsal sonuçlarının gözönünde bulundurulması gerekir. Çağdaş, uygar ve demokratik bir toplumda hukukun amaçları şöyle özetlenebilir:

En önemli iki temel amaç, barış ve güvenliği sağlamak, uyuşmazlıkları çözecek tarafsız ve güvenilir yargılama usulleri koymaktır. Hukukun bunun yanında şu amaçları da vardır: Bireysel beklentileri makul ölçüde güvence altına almak; sarsıntısız bir toplumsal değişmenin kanallarını hazırlamak; toplumsal uyuşmazlıkları, bunların taraflarının uzun süre aynı toplumda yaşayacaklarını unutmadan, herkes için özlenir bir uzlaşma içinde çözmek. Kısaca hukukun amacı, insan yaşantısının ruh kazanabileceği, gelişebileceği bir toplumsal çevre yaratmak ve bunun sürekliliğini sağlamaktır. •

DANIŞMA MECLİSİ GÖREVE BAŞLARKEN

AHMET ERDOĞDU

- **Yasama görevinin bir yandan Milli Güvenlik Konseyi öte yandan Kurucu Meclisçe yürütülmesi Tüze (Hukuk) düzenimizde bir karmaşa yaratabilir.**
- **Kurucu Meclisin Anayasa, Siyasal Partiler, Seçim Yasalarını çıkarmakla uğraştığı dönemde başka yasaların yayınlanmasına özen gösterilmemelidir.**
- **Yasalar, ulusal iradenin kendi konularında bir özetidir.**

DANIŞMA Meclisinin çalışmaya başlamak üzere bulunduğu günlerdeyiz. Danışma Meclisi bilindiği gibi il valiliklerince düzenlenen aday listeleri arasından Milli Güvenlik Konseyince seçilen 120 kişi ile yine Konseyce doğrudan doğruya seçilen 40 kişi olmak üzere 160 üyeden oluşuyor. Hukuk düzenimizde özellikle yasama görevinin yürütülmesinde önemli sorunların çözüm beklediği bu dönemde Danışma Meclisinin, Kurucu Meclisin görevleri üzerinde durmakta yarar olduğu kanısındayız.

30 Haziran 1981 günlü Resmi Gazete de 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Yasa yayımlandı. Bu yasa gereğince Kurucu Meclis, Milli Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinden oluşmaktadır. Yasanın başlangıç kesiminde Kurucu Meclisin görevleri Anayasayı, Siyasal Partiler ve Seçim Yasalarını yapmakla sınırlandırılmış ve varlığı da genel seçimlerle kurulacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlamasıyla sona ereceği açıklanmıştır.

Danışma Meclisi göreve başladıktan sonra yasaların çıkarılması görevi şimdiye değin olduğu gibi Milli Güvenlik Konseyinde mi kalacağı, bu görevi Danışma Meclisinin mi, yoksa Kurucu Meclisin mi yapacağı konusundaki duraksamalar bugün artık önem kazanmaktadır.

2485 sayılı Yasa, Kurucu Meclisin görevlerini belirtirken, ikinci maddesinin (d) bendinde genel seçim sonu kurulacak olan Türkiye B.M. Meclisinin görevine başlamasına değin, bu meclisin yasa koyma, değiştirme ve kaldırma gibi yasama görevini de yapacağı belirtilmiştir. Ne var ki, bu yasanın geçici maddesinde Danışma Meclisi göreve başlayınca bir yandan konseyin komisyonlarındaki tasarıların Danışma Meclisine gönderileceği açıklanırken, öte yandan da Milli Güvenlik Konseyinin gündeminde bulunan yasa tasarı ve önerilerinin görüşülmesinin sürdürüleceği kuralı konmuştur. Bundan başka 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Yasa da, yasama görevinin 12 Eylül 1980'den sonra Milli Güvenlik Konseyince yürütüleceğini açıklamıştır. Bu duruma göre yasama görevi bir yandan Milli Güvenlik Konseyince bir yandan da Kurucu Meclisçe yürütülecektir. Ulus adına yasama görevi dünyanın her yerinde ancak yetkili bir meclisçe yerine getirilir. Yasama görevinin böylesine iki ayrı kurumca yürütüldüğü bir ülke yoktur. Bu tür ikilik hiç kuşku yok ki, yasama işlevlerinde çelişkiler yanılgılar yaratacaktır.

ÇARPIŞAN YASALAR

Anayasayı ve Anayasanın Halkoyuna sunuş yasasını Kurucu Meclis yürürlüğe koymadan başka yasaların çıkarılmasında da kimi sakıncalar bulunduğunu düşünmek gerçek dışı sayılamaz. Anayasanın getireceği yeni ilkelere göre kimi yasaların yayımlanması zorunlu olacak ve Anayasa da bu yasaların çıkarılmasını isteyecektir. Söz konusu yasalarla daha şimdiden yayınlanmakta ve yayınlanacak yasalar nasıl kurallar getireceği şimdiden yayınlanmakta ve yayınlanacak olan yasalar çelişebilirler. Daha açık bir deyimle bu günlerde yayınlanacak yasalar nasıl kurallar getireceği şimdiden kesinlikle belli olmayan Anayasaya aykırı düşebilir. Böyle olunca tersine çarpışan yasaların kuracağı düzen bir tüze düzeni olmaktan çıkıp bir karmaşa bozgunu olur. Tüzesel denge temelinden bozulur. Hiç değilse Kurucu Meclisin Anayasa, Siyasal Partiler, Seçim yasalarını çıkarmakla uğraştığı dönemde başka yasaların yayınlanmamasına özen gösterilmelidir.

Son zamanlarda gazetelerden Üniversiteler TRT gibi kimi özerk kamu kuruluşları için yasa çıkarılacağını öğrenmekteyiz. Anayasada bu tür özerk kuruluşlar için nasıl ilke ve kurallar getirileceği belli olmadan böyle bir yola başvurulmasının ulus adına yarar sağlayacağı pek benimsenemez.

Bugün yürürlüğe konacak yasalar yarın Anayasa taslağı halkoyuna sunulup da yasalaşır ve ona aykırı düşerse yürürlükten kalkmış duruma dönüşürler. Öyle ise böyle bir sonucu hazırlayacak bugünkü yasal çalışmaların ne yararı olacaktır? Anayasa sosyal adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hak ve özgürlüklerden eşitlik ilkesine göre yararlanılmasını, tüzenin üstünlüğünü sağlayacak demokratik ve laik hukuk devleti kurulmasını sağlar durumda yürürlüğe girince bu tür yasal düzenlemeler ancak önem taşır.

AÇIKLIK YOK

Yasalar ulusal iradenin kendi konularında bir özetidir. Ulusal irade ya doğrudan doğruya halkoylaması biçiminde ya da İsviçre kantonlarında görüldüğü gibi halkın kendisince gerçekleştirilir ya da bizde ve birçok devletlerde uygulandığı gibi temsili düzende kendini oluşturur.

16 Aralık 1960 günlü, 157 Sayılı Yasa ile kurulan Kurucu Meclis, Milli Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisinden oluşuyordu. Bu Meclisin hazırladığı Anayasa taslağı halkoyuna sunulmuş ve halkın onu kabul etmesiyle ulusal irade gerçekleşmiş idi. Halkoylaması o zamanki Kurucu Meclisin hazırladığı Anayasa taslağını kabul etmese reddetseydi ne olacaktı? Böyle bir durumda Anayasa tasarısı ulusal irade ile yasalaşmamış bir taslak durumunda kalırdı. Kaldı ki 157 sayılı yasa böyle bir durumda seçime gidilerek ulusal iradenin sağlanmasını ve böylece kesin çözüm getirileceğini öngörmüştü. Oysa bu konuda 2485 sayılı yasa bir açıklık içermemektedir. Bu durumun şimdiden açıklığa kavuşması için gerekli çalışmalara girişileceği umudunu taşımak istiyoruz. ●

TOPLU SÖZLEŞME DÜZENİ DEĞİŞTİRİLİYOR

- **Sendikalar Yasası ve Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası değişikliği Milli Güvenlik Konseyi gündeminde. .;**
- **Kurulu bulunduğu işkolunda çalışan işçilerin en az yüzde 10'unu temsil etmeyen sendika toplu sözleşme yapamayacak. Yüzde 10'u temsil eden sendikanın sözleşme yapabilmesi, işyerlerindeki işçilerin yarıdan fazlasını temsil etmesine bağlı.**
- **İşkolu düzeyinde toplu sözleşme yapma hakkı kaldırılıyor. Tasarı işletme tipi sözleşme yapılmasını öngörmekte. Bu sözleşmeyi de işletmenin tüm işyerlerinde çalışan işçilerin yarıdan fazlasını temsil eden sendika yapabilecek.**
- **İşkollarının sayısı 24'ü geçemeyecek ve altı ay içinde çıkarılacak bir tüzükte belirlenecek.**

"... Biz hala Çalışma Meclisi'nin toplanmasını bekliyoruz..."

SENDİKALAR Yasası ile Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasasında değişiklik yapan tasarıların Bakanlar Kurulundan geçerek Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulduğunu öğrendiğinde Türk-İş Genel Başkanı İbrahim Denizcier görüşünü bu cümle ile açıklıyordu.

Gerçekte çalışma meclisinin toplanacağı konusunda Türk-İş'e aylar önce güvence verilmişti... Türk-İş yetkilileri de, o tarihte hem örgüte, hem de Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU)na işçi hak ve özgürlüklerinin geleceği konusunda kaygı duyulmamasını, Yasaların Çalışma Meclisi'nde tartışılacağını duyurmuşlardı. Zaman içinde bunun gerçekleşemeyeceği ortaya çıktı... Çalışma Bakanlığına yapılan başvurulardan sonuç alınamıyor, ancak bir yandan da *"merak etmeyin"* deniyordu, *"Türk-İş yetkililerinin yapılacak değişiklikten haberi olacaktır..."*

Yasaların Milli Güvenlik Konseyi ne gönderildiği yolundaki haberin basında yeralmasından sonra İbrahim Denizcier Türk-İş Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir ile birlikte Çalışma Bakanı'nı ziyaret etti... Denizcier *"sorun prestij sorunu"* diyordu... Acaba birşey yapılamaz mıydı! Çalışma Bakanı Esener konuyu Başbakana götüreceğine söz verdi. Bunun üzerine Denizcier de, tek cümlelik açıklamasını yaptı. *"Biz hala Çalışma Meclisi'nin toplanmasını bekliyoruz..."*

YASALAR HAZIR

Türk-İş Genel Başkanı Çalışma Meclisi'nin toplantıya çağrılmasını beklerken, Sendikalar Yasası ile Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası'nda öngörülen değişiklikler çoktan belli olmuştu...

Sendikalar Yasasında yapılması düşünülen değişikliklerle öncelikle *"federasyon"* biçiminde örgütlenme ortadan kaldırılıyor.

Yasa değişikliğin birinci maddesine göre *"işçi ve işveren teşekküllerinin tanımı"* şöyle:

"Sendika ve konfederasyonlar, bu kanuna göre işçi ve işveren sayılanların ortak iktisadi, sosyal ve kültürel yararlarını korumak ve geliştirmek için kurulan teşekküllerdir."

Sendika ve konfederasyonların kuruluş şartları Yasa değişikliğinin 8. maddesinde yer alıyor. Buna göre, *"işçi sendikaları, bir işkolunda Türkiye çapında faaliyette bulunmak ve o işkolundaki işyerlerinde çalışan işçileri kapsamak üzere"* kurulabilecek.

Konfederasyon kurabilmek güçleştirilmişti. *"Değişik işkollarındaki en az yedi sendikanın bir araya gelmesi"* gerekiyor Yasada Sendikaların kurulacakları işkolları sayısı 34'den (en çok) 24'e düşürülüyor.

Yasa hükmüne göre, *"işkolları, sayısı 24'ü aşmamak üzere, çıkarılacak bir tüzükte tesbit edilecek"*ti. Yönetmeliklerin kolaylıkla değiştirilmesi karşısında, işkollarının bu defa bir *"tüzükte belirlenmesi"* yolu seçilmiş.

Bir diğer değişiklikle *"bir kişinin aynı zamanda birden çok sendikada üye olamayacağı"* hükme bağlanıyor. Üyelik fişleri Yasanın geçici 4. maddesine göre yenilenecek ve *"birden fazla sendikaya üye bulunan işçiler bir tek sendika üyeliğini tercih etmekle yükümlü olacaklar"*. Yasa, geçici 4. maddede belirlenen 3 aylık süre içinde *"üyelik fişi yenilemeyenlerle birden fazla sendika için üyelik fişi düzenleyenlerin üyeliklerinin sona ermesini"* öngörüyor.

Tasarıda işçi sendikası kurabilmek için, *"sendikanın kurulacağı işkolunda fiilen çalışır olma"* koşulu da aranıyor. Bir geçici madde ile Yasanın yürürlüğe girdiği tarihte bir işçi sendikasına üye bulunanlar hakkında bu koşulun aranmayacağı belirtiliyor.

Tasarı ile sendikaların uluslararası teşekküllere katılma hakkı da zorlaştırılıyor.

Dokuzuncu madde şöyle:

"Bu kanuna göre kurulan işçi ve işveren teşekkülleri Türkiye devletinin idare şekline; insan haklarına dayalı milli, demokratik, laik ve sosyal devlet şeklindeki niteliklerine; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği, kayıtsız şartsız Türk ulusuna ait egemenliğin kullanılmasının hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağı ilkelerine; vicdan ve din özgürlüğüne... aykırı faaliyet göstermeyen uluslararası işçi ve işveren teşekküllerine serbestçe üye olabilirler ve üyelikten çekilebilirler..."

Uluslararası örgütün bu nitelikte olup olmadığının denetlenebilmesi için, üyelik için başvuruda bulunulmadan önce uluslararası teşekkülün tüzüğü İçişleri Bakanlığı ile Çalışma Bakanlığına verilecek. Bakanlar Kurulu kararı ile üyeliğin yukarıda belirtilen ilkelere aykırı olduğu ilgili teşekküle üç ay içinde bildirildiği takdirde, uluslararası teşekküle üye olunamayacak.

Tasarıda ayrıca sendikaların denetimi, siyasal faaliyet yasağı, ticaret yasağı konularında ayrıntılı hükümler getiriliyor..

Yeni Yasanın öngördüğü tüzük ve yönetmelikler *"Kanunun yürürlüğe girişinden itibaren en geç 6 ay içinde hazırlanarak yürürlüğe konulacak"*.

Kanunun 34. maddesine göre,

yayımı tarihinde yürürlüğe girecek, ancak mevcut teşekküllerin tüzüklerinin Yeni Yasaya uygun hale getirilmesi için Milli Güvenlik Konseyi'nin sendikal faaliyetleri yasaklayan 3 numaralı kararının kaldırılması beklenecek. Geçici 3. maddede şöyle deniliyor:

"..Milli Güvenlik Konseyi'nin 3 numaralı kararının kaldırılmasından itibaren en geç 6 ay içerisinde teşekküller tüzüklerini bu kanun hükümlerine göre düzenlemek zorundadırlar.'

YA TOPLU SÖZLEŞME DÜZENİ...

275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununda yapılması düşünülen değişiklikler de ciddi kısıtlamalar getirici nitelikte...

Tasarıda işkolu düzeyinde toplu sözleşme yapma olanağı kaldırılırken, *"işletme"* tipi sözleşme getiriliyor.

Tasarının birinci maddesinin 2. bendine göre, *"bir toplu iş sözleşmesi aynı işkolunda bir veya birden çok işyerini kapsayabilecek"*. Kural bu olmakla birlikte, *"özel veya kamu tüzel kişisine veya kamu kurum ve kuruluşlarına ait aynı işkolundaki birden çok işyeri için ancak bir toplu iş sözleşmesi yapılabilecekti."* Buna *"işletme toplu iş sözleşmesi"* deniyor.

Toplu iş sözleşmesinin kim tarafından yapılacağı, diğer bir deyişle, sendikaların hangi koşullar altında sözleşme yapmaya yetkili kabul edilecekleri konusu da tasarıda yeni baştan düzenlenmişti.

Yeni düzenlemeye göre, *"kurulu bulunduğu işkolunda çalışan işçilerin en az yüzde 10'unu temsil eden işçi sendikası toplu iş sözleşmesinin kapsamına girecek işyeri veya işyerlerinin herbirinde çalışan işçilerin yarıdan fazlasının kendi üyesi bulunması halinde bu işyeri veya işyerleri için toplu iş sözleşmesi yapabilecek"*. Öte yandan işletme sözleşmeleri için *"işyerleri bir bütün olarak nazara alınacak ve yarıdan fazla çoğunluk buna göre hesaplanacak"*

Bu düzenleme ile kendisini işletme ilân eden bir özel ya da kamu tüzel kişisine veya kamu kurum ve kuruluşlarına ait aynı işkolundaki çeşitli işyerlerinde bir sendikanın çok sayıda üyesi de olsa, hatta, bu işletmelere bağlı bazı işyerlerinde çalışan işçilerin tamamı aynı sendika üyesi de olsa, işletmenin tümünde çalışan işçinin yarıdan fazlasını temsil etmedikçe, üyeleri adına toplu sözleşme yapamayacak.

Hangi sendikanın işkolunda çalışan işçilerin en az yüzde 10'unu temsil ettiği ise, Çalışma Bakanlığınca her yıl çıkarılacak istatistiklere göre saptanacak.

Öte yandan yapılan toplu iş sözleşmesinden yararlandırmada sözleşmeyi yapan sendikanın *"muvafakat verme"* hakkı da ortadan kaldırılıyor. Aidatın üçte ikisi oranında dayanışma aidatı ödemeye talip olmak, sözleşmeden yararlanabilmek için yeterli kabul ediliyor.

Yetkili sözleşmenin belirlenmesinde kurulacak bir merkezi üniteden yararlanılacak. Sendikalar Yasası hükümlerine göre esasları yönetmelikle belirlenecek ve daha sonra da yenilenecek olan üyelik fişleri bu merkezi ünitede toplanacak, sözleşme yapma yetkisi isteyen sendika da önce Çalışma Bakanlığına başvurarak, sözleşmenin kapsamına girecek işyerlerinde çalışan üyelerinin sayısının belgelenmesini isteyecek. Bu belge daha sonra Noterler aracılığıyla işyerinin bağlı bulunduğu işkolunda kurulu diğer işçi sendikalarına ve toplu sözleşmeye taraf olacak işveren sendikasına ya da işverene altı işgünü içinde gönderilecek. Bu bildirinin alınmasından itibaren altı işgünü içinde Bölge Çalışma Müdürlüğüne ya da (toplu iş sözleşmesi birden fazla bölge çalışma müdürlüğünün yetki alanına giren işyerlerini kapsayacaksa) Çalışma Bakanlığına itiraz edilebilecektir. Bölge Çalışma Müdürlüğü ve Çalışma Bakanlığı kararlarına karşı iş mahkemelerine başvurabilecek. İtirazlar, *"süre, usul ve çoğunluk konularına ilişkin ise"* iş mahkemelerinin kararı kesin olacaktır. Bunun dışındaki itirazlar için duruşma yapılacak, duruşma sonucu verilen karar temyiz edilebilecektir.

Tasarıda *"arabuluculuk"* kurumu özel olarak düzenleniyor. Toplu görüşmenin başladığı tarihten itibaren 30 gün içinde anlaşma sağlanamamışsa, taraflardan biri görüşmelere bir arabulucunun katılmasını isteyebilecek, toplu görüşmenin başladığı tarihten itibaren 60 gün geçmesine rağmen anlaşma sağlanamamışsa ve bu dönemde görüşmelere arabulucu katılmamışsa, yetki işlemlerini yürüten Bölge Çalışma Müdürlüğü ya da Çalışma Bakanlığı bir tarafın talebi üzerine ya da resen arabuluculuk yapmaya başlayabilecektir.

Arabuluculuk kurumu 100 günü aşan grevlerde de devreye sokulabilecek.

Yasa ile grev yasaklarının kapsamı genişletilmekte, teşmil kurumu ise yeni baştan düzenlenmektedir. Bu düzenlemeye göre, *"bir işkolunda en çok işçiyi kapsayan bir toplu iş sözleşmesi; üyelerinin sayısı, bağlı olduğu işkolunda çalışan işçilerin en az yüzde 25'ini teşkil eden bir işçi sendikası ile o işkolunda en çok işçi çalıştıran işyeren sendikası arasında yapılmışsa, Bakanlar Kurulu, resen veya taraflardan birinin talebi üzerine, bu toplu iş sözleşmesini işkolundaki tüm işyerlerine aynen veya gerekli değişiklikleri yaparak o işkolundaki toplu iş sözleşmsi bulunmayan diğer işyerlerine veya bir kısmına teşmil edebilecek"*tir...

Tüm bu değişiklikler Milli Güvenlik Konseyi gündeminde beklerken, Türk-İş Genel Başkanı da, *"..biz hala Çalışma Meclisi'nin toplanmasını bekliyoruz..."* diyebilmekteydi...●

YUNANISTAN'DA YENİ İKTİDAR

- **İlk bakışta, PASOK'un 300 parlamento üyeliğinin 175'ini alarak iktidar olması, programını seçmene söz verdiği biçimde gerçekleştirmesine olanak sağlayacağı düşünülebilir. Bununla birlikte PASOK'un ve dolayısıyla Andreas Papandreau'nun işi oldukça güç görünüyor.**
- **Papandreau'nun iktidar programını yürütmekte karşılaşacağı en büyük engellerden biri de, hiç kuşkusuz Devlet Başkanı Karamanlıs olacaktır.**
- **Papandreau'nun seçim kampanyası boyunca Türkiye-Yunanistan ilişkilerini ilgilendiren sözlerinin sosyalist bir lidere yakışmayacak şövenizmi, bağnazlığı yansıttığını söylemek gerekiyor.**

AVRUPA'da, Fransa'dan sonra Yunanistan'da da sosyalistler seçimleri büyük bir çoğunlukla kazanarak iktidar oldular. Böylece, komşumuz Yunanistan tarihinin yeni bir evresine girdi.

Yunanistan'da seçimleri kazanan PASOK (Pan Helenik Sosyalist Partisi) içerde toplumsal değişme, eşitlik ve özgürlük, dışarda ise bağımsız bir Yunanistan sloganlarıyla iktidar oldu. Partinin itici gücü, bundan böyle Yunanistan'ın kaderi üzerinde etkin bir rol oynayacak olan Andreas Papandreau. Daha önce de, babasının Başbakanlığı döneminde milletvekili ve Bakan olarak devlet yönetiminde bulunmuş olan Papandreau, şimdi tüm dikkatleri üzerinde topluyor.

Papandreau iç politikada klasik sosyalist ilkeleri savunuyor. Ana amaç olarak da, Yunanistan'da özgürlük içinde daha eşitlikçi bir toplum yaratmayı belirtmektedir. Programının temelini ise, ekonominin önemli sektörlerinin "sosyalleştirilmesi", yani kamulaştırılması oluşturmaktadır. Yeni Başbakan, bankaları, çimento ve kimya sanayilerini ve Yunan ekonomisinde önemli bir yer tutan gemi yapım tersanelerini kamulaştırmayı öngörüyor. Ayrıca, yerel yönetimlere daha çok etkinlik kazandırmak ve bu yolla da halkın yönetime katılımını sağlamak, bir başka önemli amaç olarak ortaya çıkıyor. Bu arada, Papandreau'nun Kilisenin de devlet yaşamındaki etkinliğini azaltmaya çalışacağı sanılıyor.

İlk bakışta, PASOK'un 300 parlamento üyeliğinin 175'ini alarak iktidar olması, programını seçmene söz verdiği biçimde gerçekleştirmesine olanak sağlayacağı düşünülebilir. Bununla birlikte, PASOK'un ve dolayısıyla Andreas Papandreau'nun işi oldukça güç görünüyor. Herşeyden önce, Yunanistan'daki kurulu düzenin güçlü ve öngörülen politika değişikliklerine karşı bir tutum içinde olduğu biliniyor. Ayrıca, 1967 darbesinden sonra toplumsal saygınlık ve etkinliğini önemli ölçüde yitirmiş olmasına karşın Yunan Ordusunu da yeni iktidar karşısında bir güç odağı olarak görmek gerekir. Ordunun, hiç olmazsa üst kademelerinin radikal değişikliklere karşı çıkacağını varsaymak yanlış olmayacaktır.

Papandreau'nun iktidar programını yürütmede karşılaşacağı en büyük engellerden biri de, hiç kuşkusuz, Devlet Başkanı Karamanlis olacaktır. Karamanlis'in 1980 yılında pek de aktif (etkin) görünmeyen Cumhurbaşkanlığı görevini seçmesi çok gözlemciyi şaşırtmış, onun neden pasif bir görevi seçtiği anlaşılamamıştı. Oysa, Yunan anayasasına göre Devlet Başkanının önemli yetkileri vardır. Karamanlis bu yetkilerini şimdiye değin, yandaşları iktirdarda olduğu için kullanma gereğini duymamıştır. Ama bundan sonra, PASOK'un sosyalist programını yumuşatmak, törpülemek ve hatta engellemek için geniş yetkilerini kullanmasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım olur. Nitekim Karamanlis'in PASOK'un seçimleri kazanma olasılığını gördüğü ve böyle bir durumda devletin başında bulunmayı yeğlediği için Cumhurbaşkanı olduğu söylenmektedir. Herhalde, Karamanlis'in tutucu etkisi kendini yeni hükümet üzerinde gösterecektir. Bunun ilerde önemli anayasal sorunlar ve istikrarsızlık yaratması da olasıdır.

Tüm bu açılardan bakınca, Papandreau'nun programını uygulayabilmesi oldukça güç görünmektedir.

DIŞ POLİTİKA

Papandreau'nun seçim kampanyası sırasında en çok değindiği konular arasında ise Yunanistan'ın dış politikasını ilgilendiren bağlantı ve sorunların öne çıktığı görüldü. Bu konuların, ağırlıklı biçimde Papandreau hükümetinin programında da yer alması bekleniyor.

PASOK–OHI–NE?

ARAYIŞ'ın geçen sayısında yer alan yorumumuzda dile getirdiğimiz beklenti doğru çıktı: Yunan halkı PASOK'a *evet* dedi; ama bu konuda bir hata (bir baskı hatası) vardı o yorumumuzda yine de Yunanca *Ohi* değil *Ne* (Nai) dedi Yunan halkı, *evet* derken. Dizgide Yunanca'nın *Hayır*'ını (Ohi'yi) *evet* yapmışız. .

Bu konuda bir fıkra anlatarak hatamızı örtelim Bir Türk, bir Yunanlı, bir de Bulgar karşı karşıya gelmişler. Türk bir soru sormuş, *ne?* diye: Yunanlı Türk'ün *evet* dediğini sanmış; Bulgar ise *hayır* dediğini —Türk ise bekler durumuş sorusunun yanıtını .. — Çünkü Yunanca'da *evet* anlamına gelen *ne*, Bulgarca'da da *Hayır* anlamına geliyor!

Bu, Balkan ülkelerinin karşılıklı anlaşmazlıkları için iyi bir gösterge —umarız, bu anlaşmazlıklar birgün sona erer, bu ülkelerin insanları *ne?* sorusuna aynı yanıtı vermeyi öğrenirler... ●

Papandreau'nun seçimi kazandıktan, başbakan atandıktan hemen sonra yaptığı ilk açıklamalarında Yunanistan'daki Amerikan üslerinin kapatılacağını açıkladığı görüldü. Ancak, Yunanistan, ABD ile yeni bir "Avunma İşbirliği Anlaşması" konusunda görüşmeleri sonuca vardırmamış bulunuyor ve ülkedeki Amerikan üsleri de dolayısıyla fiilen kapalı durumda. Bu yüzden, Papandreau'nun Amerikan üslerinin kapatılacağına ilişkin sözlerine, ABD ile "Savunma İşbirliği Anlaşması" için yapılacak görüşmelere güç kazanarak gitmek amacının ötesinde bir anlam yüklemek için henüz erken.

PASOK lideri, seçim kampanyası sırasında, iktidara geldikleri takdirde, NATO'dan çıkılacağını kesin bir dille belirtmiş olmasına karşın, daha sonra yalnızca "NATO'nun askeri kanadından" çıkılacağını söylemiş, en sonunda da NATO'dan çıkma kararının bir referandumla Yunan halkı tarafından kararlaştırılması gerektiğini bildirmiştir. Kampanya sırasında sosyalist liderin ifadelerinde ortaya çıkan yumuşama eğilimi, PASOK hükümetinin NATO'dan çıkma konusunda kesin bir kararının olmadığını göstermektedir.

Aşağı yukarı aynı yorum, yeni Yunan başbakanının Yunanistan'ın AET üyeliği konusundaki tutumuyla ilgili olarak da yapılabilir. Kampanya sırasında Papandreau, PASOK iktidara geldiğinde, Yunanistan'ın AET üyeliğinden ayrılacağını kesin bir dille ifade etmiş olmasına karşın, bu tutumunu da giderek yumuşatmış ve AET'den ayrılma konusunun da Yunan halkının oyuna bırakılacağını, durumun bir referandumla belirleneceğini söyleyebilmiştir. Bu konuda da yeni Yunan iktidarının nasıl bir tutum takınacağını şimdiden kestirmek güç olmakla birlikte, Yunanistan'ın, daha önce İngiltere'nin yapmış olduğu gibi, AET üyelik anlaşmasının yeniden gözden geçirilmesini isteyebileceği beklenebilir.

TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Papandreau'nun seçim kampanyası boyunca Türkiye—Yunanistan ilişkilerini ilgilendiren sözlerinin sosyalist bir lidere yakışmayacak bir şövenizmi, bağnazlığı yansıttığını söylemek gerekiyor. Papandreau Türkiye ile ilişkilerinde kampanyası sırasında açığa vurduğu katılığını sürdürür, uzlaşma, anlaşma niyetinde olmazsa Türk—Yunan ilişkilerinde yeni, aydınlık bir dönemin başlamayacağı açıktır. Önceki başbakan Rallis'in "batıcılık" ve "NATO'culuk"un arkasına sığınarak Ege'de Türkiye'nin haklarını çiğnemeyi hedef alan politikası, Papandreau'nun iktidarı ile, eğer kampanya sırasındaki tutumu gösterge alınırsa, bu kez de "ulusal çıkar", "Yunan halkının istekleri" gibi kılıflara sokularak sürdürülecektir. Bunlara, uluslararası kamuoyunda geçerli olan "ilerici" sloganları da ekleyebiliriz.

Ayrıca, Papandreau'nun, bu konuda, özellikle Avrupa kamuoyuna, sosyalist ve özellikle demokratik bir Yunanistan görüntüsünden de yararlanarak seslenmeyi deneyeceğini beklemek de olasıdır. Seçim kampanyasının son haftası içinde Yunan liderinin Türkiye ile ilgili sözlerini yumuşattığını ve Türkiye'ye kendince "zeytin dalı" uzattığını gördük. Belki de PASOK lideri devlet sorumluluğuna yaklaştıkça, Turkiye ile ilişkilerini daha gerçekçi biçimde değerlendirmeye başladı. Umalım ki Papandreau, devlet sorumluluğunu aldıktan sonra, Türkiye ile ilişkilerini, gerçekçi, hakça temeller üzerine kurabilsin. •

"AĞLA SEVGİLİ MEMLEKET"

AHMET KAHRAMAN

GÜNLÜK yazı yazma alışkanlığı olanlar için, haftalık dergi, yenilmesi olağanüstü çaba gerektiren bir alışkanlıktır. Gelişen durumlar, boyutlanan olaylar karşısında "**haftalık yazı**", kişinin prangaya vurulması gibi... Ayrıca yazının, günlerce önce yazılıp verilmesi de, "**güncellikten**" uzaklaşmanın başka bir biçimi... Haftalıkta yazı konusu erteleniyor, bazan. Enver Sedat olayında olduğu gibi.

*

* *

Ölüm, her canlı için geçerli, olağan bir olgudur. Fakat, her zaman koza doğal olarak çatlamıyor. Yaşam. akışı içinde noktalanmıyor. Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın "**sonu**" gibi, "**talihsiz**" likler de yaşanıyor.

Enver Sedat'ın yaşam çizgisine baktığımız zaman, "**talihsizlikler zincirinin halkalarını**" bir arada görürüz. Genç bir subayken, "**Nazi işbirlikçisi**" damgasını yemişti.

Ölürken de, "**Amerikan işbirlikçisi**" diye haykırılmaktaydı. Amerika "**halka rağmen politikasını yürütmesi için**" kişisel güvenliğine tamı tamına 25 milyon dolar harcamıştı. Anlaşıldığı kadarıyla 25 milyon dolarlık güvenlik önlemi yeterli gelmemişti.

Sedat'ın asıl "**talihsizliği**", Nasır'dan kaynaklanan "**eziklik**"ti. Günün birinde, onun yerine geçtiği zaman, bu duygudan kurtulmak başlıca çabası olmuştu. Ve o, o nedenle "**halka rağmen politikasını**" gütmüştü. Oysa halk, "**tuttuğunu, sevdiğini bırakmazdı, en azından unutmaz**"dı. "**Halka karşın politika gütmek**" bir açmazdı. Sedat, gerçeği anladığı zaman çok geçti...

Nasır, Arap dünyasına kişilik vererek, merdivenleri tırmanmıştı. Arkasında milyonların desteği vardı. Yığınların karşısına çıktığı zaman, bir sevgi seline kapılmaktaydı. Arkasında insanlardan oluşan bir coşkulu çağlayan vardı. Gücüne güç katan olgu buydu. Halka açılmak, halk içinde, halkla birlikte yürümekti, onu yüceleştiren olgu.

Sedat pazu gücüne, cezaevlerinin cavdırıcılığına, işkencelere, "**yasakladım**" buyruklarına dayanarak yola çıktı. Hizmet sunarak, ekmek vererek yığınları kazanma yerine, korkutarak egemen olabileceğini hesaplamıştı. Ama bu çıkış değildi. Yığınlarda öfke ve öç alma duygusunun tortullaşması, günün birinde, gövdesine kurşun boşaltan kişi tarafından "**babamın öcünü aldım**" biçiminde haykırışa dönüştü.

İsrail, emperyalizmin Ortadoğu'ya hançer gibi sapladığı bir uzantıydı. Arkasında Amerika vardı. Silahları, teknolojisi ve uluslararası kurumlarda avukatlığıyla... Ve İsrail, arkasındaki güce dayanarak, ikide bir Arap ülkelerine uzanıyordu. Ormanda ağaç keser gibi giriyordu insanların kanına...

Nasır, çalınan toprakları onurlu bir uğraşla İsrail'den geri almaya çabalıyordu. Sedat ise, "**sığmarak**", Amerikanın "**yüreğini yumuşatarak**" başarıya ulaşacağını sanıyordu. Ve o, Amerikanın kolunda ilerlerken, Arap dünyasının, "**onursuz barış olmaz**" çığlıklarına kulaklarını tıkıyordu. "Onurumuz" diyenleri elinin tersiyle itiyor, ülkesindeyse aydınları, emekçileri demir parmaklıkların gerisine gönderiyordu. Yığınları tutuklatma kurtuluş muydu?

Acı ama, öldürülmesi, Arap ülkelerinde şenliklerle kutlanmıştı. Toprağa verildiği zaman, Amerikaya göre o, bir "**barış adamı**"ydı. Milyonlarsa, "**hain**" diye bağırıyordu.

Görüldüğü gibi, "**ihanet**" dediğimiz olgu, "**bıçağın sırtına**" benziyor.

Sedat, çağından da yeterince ders alamadı. Güçlüklerin, ancak halkın gücüyle, katkısıyla yenilebileceğini düşünemedi. Oysa yeryüzünde yenilmez tek güç, "**halkın gücü**"ydü. Bu doğru, sayısız deneyimler sonucu berraklaşıp, somutlaştı.

Onun yanılgısı, "**halka karşı**" Amerikayla birlikti. Oysa Amerika, bir kapitalist gibi davranarak "**lider güçlü**" olduğu sürece yanındaydı. İran Şahı'nın en büyük desteği Amerikaydı. Günün birinde Şah gücünü yitirince, Amerika'da barınmasına, sığınmasına bile izin verilmedi. Amerika Somoza'yı kullanarak Nikaragua'nın yeraltı, yerüstü varlıklarını ülkesine taşımış, burayı bir sıçrama tahtası olarak kullanmıştı. Yine günün birinde devrildiğinde, Somoza'ya da "**sığınma hakkı**" tanınmamıştı. Sedat, yaşanan bu gerçeklerin tanığıydı.

Nasır'ın da yaşamında yenilgi vardı. Fakat o yenilgi, Arap halklarının onurunu ayakta tutma savaşımında yaşanmıştı. Nasır içerde emekçilerin tepesinde balyoz, bir avuç sermayedarın önünde "**elpençe divan**" olmadığı için, halk onu tutuyordu. Halk tuttuğu, bağlandığı için yalnız değildi. Amerika'nın tuttuğu, sırtını sıvazladığıyla, tarihin yalnızlığında arpınmağa mahkum olmuştur.

General Yahya Han, Amerika'dan satın aldığı "**işkence aletleri**"nin işe yarayacağını sanmıştı. Çombe, Kongo'nun bağımsızlığı için yola çıkan Lumumba'yı, "**Amerika istiyor**" diye katletmişti. Bunlar, bugün kendi ülkelerinde hangi deyimlerle anılmaktadır acaba?

Kao Ki, Vietnam'da Amerikanın yanında, halkına karşı çarpışan Başkan yardımcısıydı. Bugün barmenlik yapmaktadır Amerika'da.

Sedat eğer "**hata çukuruna**" düşmeseydi, 1977'lerde olduğu gibi ekmek isteyen, halkın üstüne mitralyözle yürümeseydi, "**halkın ekmeği**", ülkenin onuru, emekçilere insanca yaşantı diyen aydınları demir parmaklıkların gerisine atmasaydı, emekçilerin dalından koparılmış bir bağımsızlık gülü olarak gidecekti, mezara...

Ama gördük ki, Nasır'ın öldüğünü haber aldığında Kahire'ye koşan milyonlar yoktu, onun ardında... Dahası, cenazesine gelen "**dostlarının korunması**" Mısır için bir sorun oldu... Her şey "**onlar için**" dediği sermayeyse çoktan unuttu onu...

*

* *

"**Ağla sevgili memleket**" Güney Afrikalı yazarlardan Alan Paton'un romanı... Paton, romanında kara derili yoksulları anlatır. Ve ezenleri. Paton romanını bitirirken, umudun hiç bir zaman tükenmediğini, tükenmeyeceğini, "**günün doğumunu**" anlatıyor.

Her şeye karşın, suya, sağlık koşullarına, dahası ekmeğe hasret, sokakları dilencilerin doldurduğu, bir avuç varsılın da lüks içinde yaşadığı Mısır'da umut hiç bir zaman sönmemiştir. Çünkü orada halk vardır. Gözyaşı da vardır ama, gözyaşı bir umuttur, yaşamdır. İnsanca yaşamın özlemidir. Aydınlık geleceğe yakılan, hüzünlü ağıttır gözyaşı... Sedat'ın emekçiler üzerindeki baskı yöntemleri, "**açık kapı**" ekonomik politikası bu umudu kıramamıştı.

"**Ağla sevgili memleket**" Nasır'ın ardında mırıldanan, yer yer haykırılan bir ezgiydi. Dudaklar arasından akan bir hüzün dalgasıydı. Ama, "**ağla sevgili memleket**" ağıdı, Mısırlılar için "**kader**" değildir.

Dileriz, Enver Sedat'ın yerine geçen Mübarek "**yeni bir Firavun**" olmaz. Çünkü "**Firavunlar**" da sonsuz gücün simgesi değillerdir. Ve yine dileriz ki, Sedat'ın hatalarını yinelemez. "**Halka karşın**" ilkesi ve halkı karşısına alarak değil, "**halk içinde, halkla birlikte**" ilkesiyle yürür. Halk inandığı, tuttuğu lideri yalnız bırakmaz, unutmaz. Yabancılarsa sadece kullanır çünkü.

1983'DE YARDIMA MUHTAÇ OLMAYIZ

- **Ekonomik daralmanın sakıncaları şimdiden görülmeye başlamıştır. Bu daralmanın ekonomik ve toplumsal öteki sakıncaları yanında dışsatım gücünün azalmasına, yol açması gibi önemli bir başka sakıncası da vardır. Daralan ekonomi ile birlikte dışsatım gücü de azalırsa ve o nedenle, örneğin 1983 yılında5 ,milyar dolarlık dışsatım hedefi aşılamazsa, 10 milyar dolarlık, içine sığılması güç bir dışalım hedefini gerçekleştirmek bile olanaksız olabilir.**
- **O nedenle, bunalımdan daralarak çıkmak yerine, büyüyerek, canlanarak çıkmanın yolları denenmelidir.**

EKONOMİK duruma ilişkin veriler, başta dışsatım gelirleri olmak üzere tüm döviz gelirlerinde, bu yılın başından bu yana, olumlu gelişmeler olduğunu gösteriyor.

Dış ödemeler alanındaki bu olumlu gelişmeler belli ölçüde bir iyimserlik ortamı yaratıyor. Bu ortam içinde, geçtiğimiz günlerde bir seminerde konuşan başbakan yardımcısı Özal'ın, "1983'de kimsenin yardımına muhtaç olmayız" demesi, umutlara umut kattı.

Sağlıklı bir gelişme süreci içinde Özal'ın belirttiği bu aşamaya ulaşmak, daha doğrusu bu hedefe erişmek, bir ulusal özlem. Türkiye için gerçekten bir dönüm noktası oluşturacak bu hedefe ulaşmak en içten dileğimiz.

Bir anlamda dış ödemeler alanındaki sorunlu dönemin sonu demek olan bu hedef acaba bu denli yakın mı?

Dış ödemeler alanındaki geçmiş eğilimlerle bu yılın bilinen eğilimlerini değerlendirerek bu soruya bir yanıt aramak gerek. Böyle bir arayış içerisinde, söz konusu hedefin bir bakıma bu denli yakın olduğu, bir bakıma da bu hedeften henüz çok uzaklarda bulunduğumuz söylenebilir.

Özal, kimsenin yardımına muhtaç olmayız demekle, dış ödemeler alanındaki 'cari işlemler dengesi" diye bilinen, mal ve hizmet dışalımıyla mal ve hizmet dışsatımı arasındaki dengeyi anlatmak istemiş olabilir.

Eğer böylece cari işlemlerin 1983 yılı sonunda bir dengeye kavuşması anlatılmak isteniyorsa, aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere, 1983 yılında belli koşullar altında böyle bir dengeye ulaşma olasılığı vardır. Örneğin, 1980 yılı sonundan 1983 yılı sonuna dek, yani üç yıllık dönemde, dışsatım yüzde 123 oranında artarak 6,5 milyar dolara; işçi dövizleri yüzde 74 artarak 3,6 milyar dolara; turizm ve dış seyahat gelirleriyle, uluslararası taşımacılıktan, yurtdışında iş yapan müteahhitlerden ve öteki görünmeyen işlemlerden kaynaklanan döviz gelirleri de yüzde 185 artarak 1,3 milyar dolara yükselirse; buna karşılık, dışalımdaki artış yüzde 33 ile sınırlandırılarak dışalımlar 10,2 milyar dolarda ve dış borç faiz ödemeleriyle yabancı sermaye kar transferleri 1,2 milyar dolar dolayında kalırsa, 1983 yılı sonunda cari işlemler dengeye gelebilir ve dış kaynak gereksinmesi de büyük ölçüde azalabilir.

Geçmiş yılların eğilimleriyle bu yılın başından bu yana gözlemlenen eğilimler birlikte değerlendirildiğinde, 1983 yılı sonunda, cari işlemler dengesini sağlamak için ulaşılması gereken döviz gelirleri büyüklükleri, gerçekleşebilir büyüklükler olarak kabul edilebilir.

VARSAYIMLAR

Bu yılın ilk sekiz aylık döneminde 2,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiş bulunan dışsatımın, yıl sonunda 4,3 milyar dolara ulaşması beklenebilir. 1982 ve 1983 yıllarında dışsatımda sağlanacak yüzde 20-25 dolayındaki yıllık artışlarla 1983 yılı sonunda dışsatımda 6,5 milyar dolarlık dışsatım hedefine ulaşılabilir.

Yine bu yılın ilk sekiz aylık döneminde gerçekleşmiş bulunan 1,6 milyar dolarlık işçi dövizi, geçen yılın eş dönemine göre yüzde 23 dolayında bir artış göstermektedir. Bu eğilim içinde yıl sonunda 2,4 - 2,5 milyar dolara ulaşması beklenen işçi dövizlerinin 1982 ve 1983 yıllarında, yıllık yüzde 20 dolayında artması halinde 1983 yılı sonunda 3,6 milyar dolarlık işçi dövizi beklenebilir.

Yılın ilk altı aylık döneminde turizm gelirleriyle birlikte öteki görünmeyen işlemlerden elde edilen net döviz gelirlerinin 470 milyon dolara ulaştığı anlaşılıyor. Bu yılın sonunda söz konusu gelirlerin 900 milyon doları aşmasını beklemek iyimserlik olmaz. Söz konusu gelirlerin önümüzdeki iki yıl, yıllık yüzde 20 dolayında artması halinde 1983 yılı sonunda 1,3 milyar dolara ulaşması olasıdır.

Bu tablonun en kritik kalemi, kuşkusuz, dışalım kalemidir. Türk

TABLO

	1980 Gerçekleşme (milyon dolar)	1983 Olması gereken (milyon dolar)	Yüzde Artış
Dışsatım	2.910	6.500	123,4
Dışalım	−7.667	−10.200	33,0
Dış Ticaret Dengesi	−4.757	−3.700	−22,2
Dış Borç Faiz Ödemesi	−668	−1.100	64,7
İşçi Dövizleri	2.071	3.600	73,8
Öteki Görünmeyenler (net)	456	1.300	185,0
Öteki giderler	−67	−100	49,3
Görünmeyenler Dengesi	1.792	3.700	106,4
Cari İşlemler Dengesi	−2.965	∓	—

Not: Cari İşlemler Dengesi = Dış Ticaret Dengesi + Görünmeyenler Dengesi

ekonomisinin canlı ve büyüme hızının yüksek olduğu geçmiş yıllara bakıldığında, örneğin büyüme hızının yüzde 7,7 olduğu 1976 yılında Türkiye'nin petrol haricindeki dışalımı 4,0 milyar dolar, 1977 yılında ise 4,3 milyar dolardır. Demek ki Türk ekonomisinin çarklarını çevirmek için 1976 yılı fiyatları ile 4,0 milyar dolarlık bir dışsatıma gereksinme vardır. Dışalım malları fiyatlarının yılda ortalama yüzde 10 arttığı varsayılsa 1983 yılı sonunda 1976 yılı sonundaki kadar petrol harici dışalım gerçekleştirebilmek için Türk ekonomisinin en az 7,9-8 milyon dolar harcaması gerekir. Buna, en iyimser tahminle 4,5 milyar dolarlık petrol faturası eklendiğinde 1983 yılında Türkiye'nin sağlıklı bir büyüme süreci için 12,5 milyar dolarlık bir dışalım yapması gerekeceği söylenebilir. Petrol fiyatlarının önümüzdeki iki yıl içinde yeniden büyük artışlar göstermesi durumunda ise dışalımın daha da yükselmesi doğaldır.

1983 yılında 12,5 milyar dolarlık dışalım demek ise 2,3 milyar dolarlık cari işlemler açığı demektir ki bu da 1983 yılı ve ondan sonra da Türkiye'nin dış yardımlara, dış kaynaklara gereksinme duyacağı anlamına gelir.

BUNALIMDAN ÇIKMAK

Ya da Türkiye, ekonomisini, işsizliğin daha da artması, yaşam düzeyinin daha da gerilemesi pahasına küçültmeyi sürdürecektir.

Ekonomik daralmanın sakıncaları şimdiden görülmeye başlamıştır. Bu daralma ekonomik ve toplumsal öteki sakıncaları yanında dışsatım gücünün azalmasına yol açması gibi önemli bir başka sakıncası da vardır. Daralan ekonomi ile birlikte dışsatım gücü de azalırsa ve o nedenle, örneğin 1983 yılında 6,0 milyar dolarlık dışsatım hedefi aşılamazsa, 10,0 milyar dolarlık, içine sığılması güç bir dışalım hedefini gerçekleştirmek bile olanaksız olabilir.

O nedenle, bunalımdan daralarak çıkmak yerine, büyüyerek canlanarak çıkmanın yolları denenmelidir.

Böyle bir yaklaşım, Türkiye'de demokrasiye geçişi de kolaylaştıracak ve yeni yönetim tarafından yasal yollardan sağlanmakta olan huzur ve güven ortamının ekonomik ve sosyal temelleri de öylelikle oluşacaktır. ●

YANLIŞ YOLDAKİ EKONOMİ

BÜLENT TANLA

ÜLKEMİZ, ekonomik açıdan her gün biraz daha yoksullaşmaktadır. Ülkemizin insanı, şimdi daha fazla çalışmaktadır, kaynakları daha yaygın kollanmaktadır, insanlarımız ulusların mutlu geleceği için demokratik hakları da dahil özverili davranmaktadır. Buna rağmen Türk ulusu çalışılmış bir günün sonunda yuvasına daha yoksul olarak dönmektedir.

Ekonomilerin göstergeleri olan veriler dürüst biçimde yorumlandığı zaman, durum daha net bir biçimde görülebilmektedir.

Türkiye ekonomisinin daha fazla çalışarak açıkça yoksullaştığını gösteren veriler Devlet İstatistik Enstitüsü'nce her ay yayınlanmaktadır. Bu verilere göre dış ticaret ilişkileri 1981 yılının ilk yarısında şu sonuçları vermektedir.

(Ocak – Haziran)

	1980	1981	(Milyon Dolar)
Dış alım	3001.6	4435.5	
Dış satım	12058.8	19057.2	
Dış alımı karşılama oranı	% 43.3	% 44.1	
Dış ticaret açığı	1702.8	2478.2	(+ % 45.5)

Bu yılın Haziran ayı sonunda, geçen yılın aynı dönemine göre dış satımımızda yüzde 50.7 dış alımlarımızda önemli bir gelişme görülmesine karşılık, dış satımımız dış alımlarımızı yine aynı düzeyde karşılamaktadır. Buna karşılık geçen yılın ilk yarısındaki aldığımız ile sattığımız arasındaki fark 1 milyar 702 milyon dolardan, bu yıl 2 milyar 478 milyon dolara yükselmiştir. Dış ticaretimizdeki aleyhimize gelişen bu yüzde 45.6'lık artış daha fazla mal satarak, kendimize daha az yabancı mal alabildiğimizin açık bir ifadesidir. Ayrıca, Türk lirasının dolar karşısında, iki yıl arasında eşdeğer dönemlerde yüzde 40'lık bir değer kaybına uğradığını da eklemekte yarar vardır.

Dışarıya sattığımız mal ve hizmetlerimizin fiyatlarını sürekli düşürerek satışları arttıracağımızı hayal etmek, bizleri ancak yoksullaşma gerçeği ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Amerikan ekonomisindeki monoterist uygulama sonuçları için ünlü Amerikalı İktisatçı Prof. J.K. Galbraith, "Amerika şu anda layık olduğu ekonomi politikasına kavuşmuştur. Akıl, yerini teknoloji, hayal ve sihirbazlığa terk etmiş durumdadır. İngiltere'deki sonuçlar ortada ......" sözleri ile ifade etmiştir.*

Prof. J.K. Galbraith "teknoloji" kelimesi hariç, bu sözleri sanki Türkiye Ekonomisi için söylemektedir.

Gelişmiş ekonomilerin, az gelişmiş ekonomilere karşı 1960–1980 yılları arasında uyguladıkları politikalar önemli farklılıklar göstermektedir.

Bu politikanın en belirgin özelliği, 1960'lı yıllarda gelişmiş ülkelere az gelişmişlerden yabancı emek ithali şeklinde ortaya çıkmıştır. 1980'li yıllarda ise, emek ithalinin gelişmiş ülkelere transferi yerine, e-

meğin az gelişmiş ülkelerin diğer üretim faktörleri ile bütünleşerek somut ürün biçiminde dış ticaret yolu ile transferine başlanmıştır.

Diğer bir ifade ile artık bizlerin dış ülkelere gidişine ülke içinde yasalar, yabancıların vizeleri ile yoğun sınırlandırmalar getirilmiştir. Türkiye'nin insanları artık daha çok çalışarak daha fazla üreteceklerdir ve bu ürünler dış pazarlara reel olarak daha ucuza satılacaktır. Batılı gelişmiş ülkelerin uyguladıkları ekonomik kaynak transferi 1980'li yıllarda bu şekilde uygulanmaktadır. Eylül sayısında Türk Ekonomisine geniş yer veren Economist Dergisi de bu uygulamanın sorumlusu Turgut Özal'ı dünyaya "Sultan of the economy" olarak tanıtmaktadır.

Türk ekonomisinin bugünkü yapısı, dışa bağımlılığa ve yoksullaşmaya yönelik bir biçimde, batılı ülkeler tarafından oluşturulmuştur. Bugün uygulanan ekonomik politika da bu sonuca açıkça yardım eder niteliktedir. Dışa bağımlılık ve yoksullaşma olgularını sayın Prof. Gülten Kazgan'ın ** "Dış açığımızın kapanması için dış alım ve dış satımımızın gerekli artış hızları" konulu incelemesinde izlemek olasıdır. İncelemede sonuç olarak Prof. Gülten Kazgan "Türkiye'nin dış açığının kapanmasının hiç kolay gerçekleşebilecek bir hedef olmadığını" vurgulamaktadır.

Türkiye Ekonomisinin yapısı artık serbest piyasa ekonomisi uygulamalarını taşıyamayacak hale gelmiştir. Geçici ferahlıklar, ekonomik sorunları, tekrardan daha büyük boyutlar ile karşımıza çıkartmaktadır. Türkiye Ekonomisinde tarımın itici gücüne dayalı ve Devletin plan üzerindeki tüm işlevlerini yerine getirebileceği planlı modelin uygulamasına başlama zamanı gelmiş ve geçmektedir. ●

KAYNAK:

* *Para—Kredi Dergisi Sayı 9 Eylül 1981 Besim Baykal, Röportaj*

** *Para—Kredi Dergisi Sayı 9 Eylül 1981*

KANSERDE TEHLİKELİ BİR OYUN: KEMOTERAPİ

Dr.Turhan TEMUÇİN

- **1970'li yıllarda yetkisiz ellerde uygulanan ilaçla tedavi yöntemi sonucu, birçok hastanın yaşamıyla oynanmıştır.**
- **Kanserde kemoterapi —yani ilaçla tedavi— Türkiye'yi kabus gibi sarmış ve bir kürlük, ilaçla tedavi hastaya yüzbinlerce liraya maloluyordu. İlaçla tedavi karşılığında hasta pek fazla bir şey de kazanmıyordu.**
- **Türkiye'de Kemoterapist ya da Onkolog bilebildiğimiz kadarıyla yoktur. Çünkü, Türkiye'de Tıp Fakültelerinde bu dalda uzmanlık veren bir klinik de yoktur.**

29 OCAK 1979 günü, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Dış Münasebetler Daire Başkanlığınca, bakanlığa bağlı tüm hastanelere bir genelge ve genelgeye ek olarak da Dünya Sağlık Örgütünün bir dökümanı gönderiliyordu. Dünya Sağlık Örgütü Radyasyon Hekimliği Ünitesi Şefi W. SEELENTAG tarafından hazırlanan dökümanın adı "Kanser Kontrolünde Radioterapinin yeri" idi.

Çoğu, ilgili genelgeyi alışagelen genelgelerden biri kabul etti, çoğu da döküman İngilizce olduğu için üzerine fazla eğilemedi. Ve o son derece önemli döküman arşiv dosyaları arasında unutuldu gitti.

Oysa aynı günlerde kanserde kemoterapi —yani ilaçla tedavi— Türkiye'yi bir kabus gibi sarmıştı. Bir kürlük bir kemoterapi hastaya yüzbinlere mal oluyor ve karşılığında da sağlık açısından pek fazla bir şey kazanılamıyordu.

İşte o arşiv dosyalarında unutulan Dr.W.SEELENTANG'ın dökümanı kanserde akılcı bir tedavinin nasıl olması gerektiğini tüm açıklığı ile anlatıyor ve kemoterapinin yerini de dürüstçe açıklıyordu.

1970'li yılların moda kemoterapi ajanları Vinsristin, Bleomycin, Adriamycin, Methotreaxate o yıllarda yetkisiz ellerde, bilinçsizce kullanılarak çok hastanın hayatı ile oynanmıştır.

Dünyada çok yeni olan kanser kemoterapisi Türkiye'de ise daha çok yeniydi. Buna karşın belki de Türkiye kadar kemoterapinin üzerine giden, yalnız cerrahi, yalnız radioterapi, yahut da ikisinin birlikte kullanılması ile çözümlenebilecek kanser olaylarında kemoterapiye yönelen bir başka ülke sanırım yoktur. İşin en ilginç yönü ise, Türkiye'de kemoterapist ya da Onkolog bilebildiğimiz kadarıyla yoktur. Çünkü, Türkiye tıp fakültelerinde bu dalda uzmanlık veren bir klinik de yoktur.

Buna karşın pek çok kişi kemoterapiye yönelmiş, sağlıklı laboratuvar verileri olmadan, hasta kemoterapi bombardımanı altında bırakılmıştır.

Sonuç: Hastanın kan tablosunda son derece tehlikeli değişmeler, ölümcül enfeksiyonlar. Öylesine tehlikeli değişmeler ve ölümcül enfeksiyonlar ki, kanser olayının ortaya çıkardığı tabloya göre; bunlar son derece dramatik bir görünüm vermektedir.

İşte, Dr.W.SEELENTAG, Dünya Sağlık Örgütü kanali ile tüm dünyaya yaydığı araştırmasında hangi kanser türlerinde, hangi yöntemin seçileceğini açıklıkla belirtmiştir.

Buna göre, kanser olaylarının yarısı ya yalnız cerrahi, ya da cerrahi ve radioterapi ile tedavi edilmektedir. Olayların dörtte birine ise ya

yalnız radioterapi veya yalnız cerrahi uygulanmakta, ya da bu yöntemlerden birisi ile birlikte kemoterapi kombinasyonu yapılmaktadır. Onda birinden azına ise yalnızca kemoterapi uygulanmaktadır. Çeşitli bölgelerde yapılan araştırmada şöyle bir farklılık ortaya çıkmıştır. (E) bölgesinde yalnız cerrahi tedavi az, cerrahi ve radioterapi kombinasyonu çok fazla. (N) bölgesinde yalnız cerrahi ve radioterapi ile cerrahi kombinasyonu fazla, (M) bölgesinde ise, radioterapi ve cerrahi kombinasyonunun az olduğu görülmüştür. Cerrahi, radioterapi ve cerrahi kombinasyonunun az olduğu görülmüştür. Cerrahi, radioterapi arasında bu seçenekler farklı olmuştur ama, kemoterapi için hiç bir görüş verilmemiştir.

Yapılan yüzdeli istatistik çizelgesine göre, pharenx, sindirim sistemi, sinüs, larynx, kadın jenital organları, mesane, böbrek, deri altı dokusu gibi kanserlerde kemoterapinin ya hiç kullanılmadığı, ya da diğer metodlara göre orantıyı etkilemeyecek kadar az kullanıldığı belirtilmiştir.

Kemoterapi ancak sistematik, jenaralize kanser olaylarında, o da son derece sağlıklı laboratuvar kontrolu altında kullanılabilmektedir.

Oysa, Türkiye'de bugün hemen her kanser türünde eller kemoterapiye uzanmaktadır. Bilinçsiz, bilgisiz ve hastanın sosyo-ekonomik durumunu gözetmeyen kemoterapiye. Bir yanda, yurtdışına kaçan milyonlar, öte yanda harcanan canlar. Daha geçenlerde, Ankara'da bir meslekdaşımızın eşine uygulanan böylesine bilinçsiz bir kemoterapi "Methotreaxate" hastanın lokositinin 150'ye düşmesine neden olarak onu ölümün eşiğine getirdiydi.

Biliyorum, şimdi yine bilinen ağızlar saldıracaklar. Yineliyelim ki biz kemoterapiye **(hayır)** demiyoruz. Bilinçli ve endikasyonu olan vakalarda kemoterapiye **(evet)** ama bilerek, bilimsel çalışarak, gözü kapalı uygulamayarak.

Bir çift sözümüz daha var, bu yaz aylarında New York çıkışlı bir haber bu tür kemoterapilerin kanserde sağlam dokuları da yıkarak metastası direne ettiğini açıklıyordu. Bilmem okundu mu? Özellikle interferon balonu da söndükten sonra. ●

İNSAN HAKLARI BİLDİRİSİNDE YENİ BİR MADDE Mİ ?

ZEYNEP ARUOBA

- **Bilimdeki yeni gelişmeler sonucu, insanın yapısına el atma olanakları yaratılınca, 'yeni' insanın haklarını oluşturma gereksinmesi de doğuyor.**
- **Bu 'yeni' haklar da, insanların kendilerinde değerli gördükleri şeyi –insan olmayı– koruma ödeviyle kendilerini korumalarını sağlayan haklar arasında sayılmalıdır.**

Bilim insanın yapısına el atarken...

GÜNÜMÜZÜN çeşitli anayasalarında ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde "**İnsan Hakları**" başlığı altında yer alan haklar, kişinin kendisiyle ilgili hakları olmakla birlikte, toplumsal ilişkilerde insanların, onları insan yapan özelliklerini geliştirmelerinin engellenmesi karşısında, bu özelliklerinin korunmasının yasalarla sağlanmasıyla ortaya çıkar. "**İnsanın Hakları**" olarak adlandırılan bu haklar, insanın öbür canlılardan farklılığını ve özel yerini belirtir. Bu özel yerin korunmasını sağlayan haklar "**toplum düzeni**", "**kişisel çıkarlar**", "**ülke bütünlüğü**", "**milliyetçilik**", "**demokrasi**" gibi çeşitli amaçlarla engellendiğinde, insanların kendilerinde değerli gördükleri şeyi –insan olmayı– koruma ödeviyle kendilerini korumaları haklarıdır.

10 Kasım 1948'de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin ana maddeleri arasında yer alan, "**kimseye işkence yapılamıyacağı**" (madde 5), "**herkesin yasa önünde eşit olduğu**" (madde 7), "**herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olduğu**" (madde 18), "**herkesin düşüncelerini açıklama özgürlüğü olduğu**" (madde 19) gibi maddelerde dile gelen haklar, insanı korumaya yönelik hak örnekleridir.

Avrupa Konseyinin (bu yıl) 25–26 Mayıs tarihlerinde düzenlediği, Türkiye'nin de üyü ülke olarak katıldığı "**Avrupa Parlamentosu Kamuya Açık 7'inci Oturumu**"nda İnsan Hakları Bildirisi'ne eklenmesi düşünülen yeni bir hak üzerinde tartışıldı.

Avrupa Parlamentosunda tartışılan bu yeni hak "**değişik olma hakkı**" dır. Bu tür bir hak önerisinin nedeni de son günlerde "**gen**" ler üzerine yapılan araştırmalar. "**Bölünmüş genlerin mucizesi**"nin yaratıcısı "**gen mühendisliği**"yle amaçlanan "**yeni hayat biçimleri yaratmak**". Biologlar bir organizmadan aldıkları genleri bir

başka organizmaya aşılıyorlar. Bu yolla elde edilen bakteri ile insulin ve başka bazı hormonların üretiminin başarıldığı, bunun da daha ileri adımların henüz başlangıcı olduğu söyleniyor. Temeli protein olan herşeyin sonsuz miktarda üretilmesi, DNA'nın gücünün bilinmesi, insanın yüzbin geninin herbirinin bilim adamlarınca ayırt edilebilmesi bozuk genlerin sağlamlarıyla değiştirilmesine yarıyacağı gibi hemofili ve sıklisal anemi gibi gen hastalıklarının tedavisine de yarıyor. İnsanın kalıtsal yapısıyla bu amaçla oynanabilir olması, işin olumlu sayılabilecek bir yönü. Bir başka yönü ise, şimdilik, her nekadar bir fantazi gözüyle bakılsa da pek kenara itilemeyecek bir yaklaşım: Bu araştırmaların sonunda bilimin "daha iyi" insanlar üretilebileceği öne sürülüyor.

Bütün bunlar, iki biçimde ele alınabilecek bir sorunu ortaya koyuyor: İlk sorun insanın genlerine, bir hastalığın tedavisinde ya da kalıtımsal bir gen bozukluğunun düzeltilmesi için el atılmasında görülebilir. Bu durumda, kişinin böyle bir değişikliğe izin vermesiyle o kişinin "dediği, Türkiye'nin de üye ülke olarak İzin vermemesi ise, değişik olmayı istememe hakkıdır.

DEĞİŞİK OLMAMA HAKKI

Kişinin kendinde yapılacak bir değişikliği onaylamasıyla, "**değişik olma hakkı**" na 'evet' demesiyle ortaya çıkacak duruma bakalım önce. Hastalığının tedavisini ya da bir gen bozuklugunun düzeltilmesini onaylayan kişi, gelecek nesillerin "**normal**", "**doğal**" olma hakkını ve onların "**değişik olma hakkı**" nı, aynı zamanda da "**değişik olmama hakkı**" nı ellerinden almış olur. Onaylamaması ise bu kez o hastalık ya da gen bozukluğunun nesilden nesile geçmesini onaylaması demektir. Böyle bir durumda kişinin karşı karşıya kaldığı ikilem şudur: O kişi, bir hastalığı ya da bir gen bozukluğunu gelecek nesillere aktarmayı seçmekle onların "**değişik olma hakkı**" nı ellerinden almamış olur; ya da tedaviye 'evet' demekle, gelecek nesillerin "**değişik olmama hakkı**" nı ellerinden almış olur.

Sorunun ikinci yönü, "**ideal insan**" ın, "**daha iyi insan**" ın üretilme tasarılarıyla ilgili. "**Daha iyi**", "**ideal**" olması düşlenen bu insanın fiziki, biolojik, ya da ahlaki yönden mi ideal olması bekleniyor, bu pek açık değil. Ama açık olan, şu andaki insan yapısından farklı bir yapıya sahip bir insanın düşlendiği. Bu durumda, belirli bir siyasal rejimin, bir anlayışın, bir ideolojinin ilkelerine uygun insanı yaratmak işten bile olmaz. Yüzyılımızda halâ egemen kimi çarpık görüşlerin sahiplerinin işine yarıyabilecek bu yönteme dayanarak "**istenen insan**" formülleriyle laboratuvarlarda insan üretimi, insana her konuda el atma hakkını kendinde gören bilimin sadece bir yaratma zevki olarak değerlendirilemez. Söz konusu insan olduğu sürece, fantazilerin de ciddi olarak ele alınıp tartışılması gerekir.

Birinci durumda olduğu gibi, bu durumu da İnsanın Hakları açısından ele alalım: Genlerinde "**ideal**" olmak için yapılacak değişikliği onaylayan kişi, gelecek nesillerin "**değişik olmama hakkını**" elinden alarak onların da "**ideal**" olmalarını onaylamış olur. Sorunun ilk yönüyle ortaya çıkan trajik durumun yanında bu oldukça düzeysiz bir ikilem gibi görülse de sonuçları bakımından üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Avrupa Konseyinin adı geçen toplantılarında çeşitli bildirilerle çeşitli görüşler tartışılmış. Olayı biolojik, moral (ahlaki), hukuki, dini yönlerden ele alanlar olmuş. Sorunu bazı ilkelere uygunluk ya da uygunsuzluk açısından ele alıp tartışanlar çıkacak —çıkabilecek— sonuçlar üzerinde pek durmamışlardır.

Oysa, İnsanın Hakları" nın insanın bütünlüğünü korumaya yönelik oldukları düşünülürse, genlerin de insanın bütünlüğünü sağlayan ana öğeler arasında yer aldığı yadsınamıyacağına göre, insanın biolojik bütünlüğünün korunması zaten onun en temel hakları arasında yer alır.

Bilimin bu yolla, insana bir zarar vermeyeceğini umarken Avrupa Konseyinin bir öngörüyle hareket ederek insanı korumak için giriştiği bu çabalarını övgüyle karşılamak gerekir. ●

** Yazıda geçen tıbbi terimlerin açıklaması Dr. Turhan TEMUÇİN tarafından hazırlanmıştır.*

AÇIKLANMASI GEREKLİ TERİMLER

GEN— Canlılarda kalıtım faktörüdür. Belli özelliklerin, belli karekterlerin oluşumunu sağlayan birimdir. Genetik biliminin kurucusu ve ünlü Mendel kanunlarının yaratıcısı MENDEL bir bezelyenin düz ya da kırışık oluşunu taşıdığı genlere bağlamıştır. Bir insanın da fiziksel özellikleri taşıdığı genlerle ortaya çıkar.

DNA—DEZOKSİRİBONÜKLEİK ASİT: Sözcüğün İngilizce simgesi DNA, Fransızca ADN.— Kalıtımın maddi temelidir. Canlıları hücreler meydana getirir. Bir hücrenin içinde çekirdek vardır. Çekirdeğin içinde de DNA denilen yapı maddesi bulunur.

BAKTERİ— Tek hücreli bazı canlılara verilen ad. Bölünerek çoğalırlar. Bitki ve hayvanlardan farklıdırlar. Çok hızlı çoğalmaları ve biyoşimik etkileri ile canlılar aleminde denge sağlarlar. Bazen bulunduğu ortamda yararlı işler yapar (bira mayasının oluşumunda ve bağırsaklarda yaptığı faaliyetlerde olduğu gibi) bazen de zararlı etkiler yaparak hastalıklar meydana getirir. Spor denilen şekilleri sıcak ve soğuğa çok dayanıklıdır, o nedenledir ki bazı hastalıkların mikropları "bakterileri" kolay kolay yok edilemez.

İNSÜLİN— Pankreas denilen organda yapılan ve kandaki şeker miktarını azaltıcı etkisi olan bir hormon. Şeker hastalarında yüksek kan şekerini düşürmek için kullanılır. Sentez edilerek elde edilmesi biokimyanın en önemli buluşlarındandır.

HORMON— İnsan vücudundaki bazı salgı bezlerinden salgılanan, ancak dışa atılamayarak dolaşıma girip, kanla bir takım organlara ulaşıp o organların çalışmasını düzenleyen madde. İnsan hayatında, cinsel, sinirsel yapının, kan dolaşımının düzenlenmesinde son derece önemli rolü olan bir madde.

PROTEİN— Canlı organizmasında bulunan doğal, azotlu bir madde. Organizmanın hücrelerinin gelişimi için destek madde olarak kabul olunur.

HEMOFİLİ— Kanın pıhtılaşmasını engelleyen bir hastalık hali. Cilt altında, eklemlerde sürekli kanamalar olur. Hastalık erkeklerde görülür.

SIKLISEL ANEMİ — Kansızlık anlamına gelen ANEMİ hastalığının bir türü. Eritrosit denilen kanın kırmızı hücrelerinin (alyuvarların) yapısal bozukluğundan oluşur.

OPEC'İN İKİLEMİ

ŞÜKRÜ S. GÜREL

• **Petrol fiyatlarının durmaksızın artmasından en olumsuz etkilenenler, gelişme sürecindeki ülkelerdir.**

OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) 1960'da, bir yıl önce petrol şirketlerince piyasa koşulları dolayısıyla düşürülmüş olan petrol fiyatlarını yeniden eski düzeyine çıkartabilmek amacıyla biraraya gelen petrol dışsatımcısı devletlerce kurulmuştur. O dönemde, OPEC üyesi devletlerin bu temel amaçlarının yanı sıra, örgüt içindeki ortak deneyim ve işbirliği bu devletlerin yeni bir erek oluşturmalarına yol açtı: Üretici devletler artık, "ne kadar" petrol üretilip, "kaça" satılacağına ilişkin karar verme sürecini, şirketlerin tekelinden kurtarmak istiyorlardı. 1970'li yıllara gelinceye dak OPEC örgütünün bu temel amaçlara ulaşmada başarılı olamadığı görülür. Ama, önce 1970-71 yıllarında şirketlerle giriştikleri mücadeleden başarıyla çıkıp, üretim hacmi ve fiyatlar konusundaki şirket tekelini yıkan üretici devletler, 1973 sonunda, Ortadoğu savaşının yarattığı elverişli ortamdan da yararlanarak, fiyatları bir daha geri dönülmez biçimde artırdılar. OPEC üyesi devletlerin üretim ve fiyat konusundaki yetkinlikleri artık tartışılmıyor. Ama, OPEC başarısının niteliği ve özü ile, bu örgütün gücünün ve öneminin Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen arayışları açısından tartışılmasının zamanı geldi de, geçiyor bile...

Petrol fiyatlarının 1973'den bu yana durmaksızın artmasından en olumsuz etkilenenler, kuşkusuz gelişme sürecindeki ülkelerdir. Gelişmiş ülkeler, bir yandan petrolcü ülkelere ödediklerini, sanayi malları satarak ve onlara "güvenli" yatırım alanları açarak geriye alırken, bir yandan da gelişme sürecindeki ülkelere sattıkları mallara yeni enerji maliyetlerini yansıtıp, karlarını artırabilmişlerdir. Böylece, dış ödemeler dengesi açıkları büyük olan ve döviz bulma zorlukları çeken gelişme sürecindeki ülkeler yüksek enerji fiyatlarından iki kat olumsuz etkilenmişlerdir. Ama buna karşın, başından beri OPEC olgusunu candan destekçileri de bunlar olmuştur. Gelişme sürecindeki ülkeler, OPEC'ten yardım ve özel ilişki beklediklerі; kendileri de benzer üretici birlikleri oluşturma özleminde oldukları için, OPEC hareketine yakınlık duymuş olabilirler. Ama en önemlisi, gelişme sürecindeki ülkeler OPEC'ten, Güney-Kuzey pazarlıklarında önemli bir rol beklemişlerdir. OPEC'ten asıl beklenen, bu pazarlıklarda Güney'in "**motoru**", "**kaldıraç**"ı olmasıdır. Ne yazık ki, OPEC böylesine önemli bir görevi, gereği gibi üstlenmekten kaçınmaktadır.

OPEC İÇİNDEKİ GRUPLAR

OPEC üyesi ülkeler, toplumsal yapıları ve beklentileri, siyasal bağları ve özlemleri açısından bir-örnek değiller. Altyapılarını bir ölçüde tamamlamış, ötekilere oranla daha nitelikli insan gücüne sahip ve toplumsal yapılarının hareketliliği dolayısıyla daha ivedi bir gelişme özleminde olan kimi OPEC ülkeleri ayrı bir grup oluşturuyor. Bunlar, üstelik büyük petrol rezervlerine de sahip olmadıklarından, petrol kaynaklarını kısa dönemde değerlendirmek zorundalar. Bu koşullar, Cezayir, Libya, İran, Venezuella, Irak gibi ülkelerin, OPEC içindeki "yüksek fiyat yanlısı" gurubu oluşturmalarına yol açıyor. 1973'den bu yana OPEC fiyatlarının yüksek belirlenmesini isteyenler, bunlar. Yine bu kümede yer alanların çoğunluğu uluslararası politikalarında bağlantısızlığı benimseyen devletler. Güney-Kuzey görüşmelerinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurullarında bu OPEC üyeleri Yeni bir Uluslararası Ekonomik Düzen için gelişme sürecindeki ülkelerle saf tutagelmişler.

OPEC içindeki öteki kümede ise, altyapı, insangücü ve toplumsal hareketlilik açısından birinci guruba göre geride olan ve bu yüzden de ivedi bir gelişmeye gereksinme duymayan ülkeler var. Üstelik bu guruptaki Suudi Arabistan, Basra Körfezi Emirlikleri gibi devletler, büyük petrol rezervlerine sahip olduklarından, petrol kaynaklarını diledikleri gibi, geniş zaman dilimine yayarak kullanabileceklerinden, kısa dönemde petrollerine yüksek fiyat bulmak gibi bir kaygıları da yok. Bu yüzden, bu ülkeler, OPEC içindeki yüksek fiyat politikası yanlılarına karşı. Bu ikinci gurup, aynı zamanda sınaileşmiş devletlerle siyasal bağlara sahip devletlerden oluşuyor. Bu devletleri yönetenler, iç toplumsal düzenlerini uluslararası alanda esen yeni "rüzgarlara" karşı koruyabilmek için de bu uluslararası siyasal bağlara önem veriyorlar. Bu yüzden OPEC içinde ileri kapitalist ülkelerin hoşgörecekleri düzeyin üstünde fiyat saptanmasını engellemek, bu gurubun petrol fiyat politikasını belirleyen bir ilke

Böylece, OPEC içindeki iki kümeden birincisi, gelişme sürecindeki ülkelere dünya görüşleri açısından daha yakın olmalarına karşın, petrol fiyatlarının sürekli yükseltilmesi doğrultusunda bir politikayı benimsiyor. OPEC'in Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen arayışları açısından önemli çelişkisi de buradan kaynaklanıyor. OPEC içinde Güneyden yana siyasal tercihleri olan devletler, kısa dönemli ekonomik çıkarları doğrultusunda bir fiyat politikası izleyerek, Güney'in petrolsüz ülkelerini güç durumda bırakabiliyorlar.

OPEC'in gelişme sürecindeki ülkelere verdiği ekonomik yardımın artırılması gerektiği, örgüt içinde, bu çelişkiyi görenlerce bir çözüm önerisi olarak öne sürülmeye başlandı. OPEC ulusal gelirler toplamına göre, gelişmiş kapitalist ülkelerden daha çok yardım ediyor gelişme sürecindeki ülkelere. Ama, bu yardımlardan gerçekte yararlanan ülkelerin sayısı pek az: OPEC'ten aldıkları yardım, dıştan aldıkları petrole ödediklerinden çok olan, yani net olarak OPEC'ten yardım alan ülkelerin sayısı, bir elin beş parmağını geçmiyor. Bu yüzden OPEC'in yardımlarının kapsamını genişletmek, örgüt içinde yeşeren olumlu bir düşünce. Ama bu, OPEC üyesi "Güneyli" ülkelerin çelişkisini ortadan kaldıracak bir çözüm önerisi değildir. Asıl çözüm yolu, gelişme sürecindeki ülkelere, OPEC'in ayrımlı, düşük fiyatla petrol satmasıdır. Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, ancak düşük fiyatla petrol satın alabilirlerse ekonomilerini büyütme, daha doğrusu kısa dönemde, cüceleşmekten kurtarma olanağını sağlayabileceklerdir.

Şimdiye dek, OPEC içindeki yüksek ve düşük fiyat politikası eğilimleri. 1976-77 ve 1978-79 dönem-

lerindeki örgüt içi anlaşmazlıklara karşın, uzlaştırılabildi. Bu uzlaşmayı sağlayan en önemli etmen, Suudi Arabistan'ın örgüt içindeki gücü. OPEC üretiminin yaklaşık dörtte birini sağlayan, üretimini istediği ölçüde artırıp, azaltabilen bu ülke, üretim politikasıyla, OPEC içindeki ayrılıkları dengeleyebiliyor. Fiyat belirleme konusunda tüm üyeler anlaşamadıkları zaman, Suudi Arabistan, üretim gücüyle piyasadaki fiyatları iki ucun ortasında saptayıp uygulayabiliyor. 1980 Aralık ayındaki OPEC toplantısında, artık öteki üyeler de Suudi Arabistan'ın bu gücünü kabullendiler ve "taban" ve "tavan" fiyatı saptayarak, işi piyasa koşullarına bırakmadan uzlaşabildiler. Geçtiğimiz Ağustos içinde yapılan son OPEC toplantısı da bu konuda bir yenilik getirmedi.

1980 Sonundaki Bali toplantısı, aynı zamanda başka bir olguyu da somut olarak belirledi: OPEC'e, örgüt üyesi ülkeler, bir siyasal boyut kazandırmak istemiyorlar, hatta bundan olabildiğince kaçınıyorlar. İran ve Irak, eğer OPEC'i yalnızca bir "ticari" örgüt olarak görmeselerdi, bir petrol bakanının da tutsak düştüğü bir savaşı gündeme getirmeden, yalnızca fiyatların yükseltilmesi doğrultusunda oybirliğine katılmakla nasıl yetinebilirlerdi?

OPEC'in Yeni bir Uluslararası Düzen arayışlarından yana olan üyeleri, belkide kısa dönemli ekonomik çıkarlarını, uzun dönemli bir barış ve hakça düzen arayışına yeğ tutmaktan başka bir seçenekleri olmadığını öne sürebilirler. Ama, eğer OPEC, yeni ve hakça bir uluslararası ekonomik düzen yaratma yolunda kendisine düşen tarihsel görevi yapamazsa, kendisini "siyasal" amaçlardan yoksun, salt yılda bir iki kez toplanıp petrol fiyatlarını yükseltmeye yarayan bir mekanizma olarak sınırlarsa, Güney için tarihsel bir fırsat kaçacaktır. Ama bu tarihsel fırsat, yalnızca azgelişmiş ülkeler için değil, OPEC üyeleri için de kaçırılmış olacaktır. Çünkü, OPEC üyelerinin de gelecekleri, hakça bir uluslararası ekonomik düzen arayışının başarısına bağlı olarak belirlenecektir. Yoksa, başkalarının soğuk savaşını, kendi ülkelerindeki petrolün ateşiyle ısıtmaya ve uluslarının gönenç umutlarını kül edip savurmaya, kısa dönemde yüksek petrol geliri sağlamak engel değildir. •

İNSANA SAYGI

AHMET KOCAMAN

- **İnsana saygı bir bilim ahlakı edinmemizi gerektirir.**
- **Çağdaş bir toplum ancak insan saygısı üzerine kurulabilir.**

RÖNESANSIN değişik açılardan değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmelerin tümünün ortak yanı şöyle özetlenebilir: Rönesans temelde insan gerçeğine, insanın özüne duyulan inançtan kaynaklanmıştır; açıkçası Rönesans insanı evrendeki tüm etkinliklerin temeli yapmıştır. Dinsel kavgalardan, Engizisyon baskılarından, koyu bir bağnazlığın karanlığından geçmiş Avrupa, özgürlüğün tadına ancak böyle varılabileceğini anlamıştı. Ülkemizde son birkaç yüzyıllık çağdaşlaşma savaşımlarında bugün bile istediğimiz sonuca ulaşılamamasının geniş ölçüde bu temel gerçeği yeterince değerlendirememizden ileri geldiği söylenebilir. Bu noktada Atatürk'ün laik bir Türkiye kurma düşüncesinin özel bir önemi olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. N.Berkes'in 'kutsallaşmış gelenek boyunduruğundan kurtulma' diye tanımladığı çağdaşlaşma kavramı ancak laiklik ilkesi ile bir anlam kazanacak, özgürlüğün bilincine, insan olmanın bilincine ancak bu yoldan varabilecekti.

İnsana saygı olağan yaşamdan çizgiler taşır öncelikle. Çocuğunu gelişigüzel azarlayan anne-baba, yolcusunu horgören sürücü, açıktan kazanç sağlamaya çalışan tüccar, sıradışı iş görmeye çalışan açıkgöz, memurunu duygusal, kişisel nedenlerle cezalandıran yönetici, yöneticisini görmezlikten gelen memur, sorumsuzca haber yayan gazeteci vb. gerçekte özbenlerinin ötesini göremeyen kimselerdir. Kendi mutluluklarını başkalarının mutsuzluğu üzerine kurmaya çalışmaktadırlar böyleleri. Oysa A. Gide'nin söylediği gibi mutluluk başkalarının mutluluğu ile bütünleşmedikçe tam olamaz.

Hiç kuşku yok, gündelik davranışlarda somutlanır insanın özüne olan saygımız. Öte yandan yetkilerimiz arttıkça bu konuda sorumluluğumuz da artar. Sözgelimi bir devlet adamının, bir bilim adamının sorumlulukları etkinlikleri ölçüsünde büyüktür. Bilim adamını ele alalım. İçinde bulunulan sistem ne olursa olsun insanın özüne saygı bilim adamının bir bilim ahlakı edinmesini gerektirir. Bilim ahlakı herşeyden önce bilimsel doğruları savunmak demektir; bağnaz, inatçı bir savunma değildir bu elbette, ama doğru bilinen yolda yürümenin sorumluluğunu taşımaktadır. Asıl önemlisi bilim ahlakı her bilim adamının yaptığı iş konusunda belli bir felsefe tavrı ortaya koymasını, başka bir anlatımla bulgularının anlamını, ne ölçüde insanın mutluluğuna katkıda bulunduklarını araştırmasını gerektirir. Öte yandan bilimsel araştırma özgürlük ister, bu bakımdan bilim adamı özgürlük yanlısıdır çünkü özgürlüğün insanın gelişiminde en önemli niteliklerden biri olduğunu bilir. Üniversite özerkliği bu açıdan önem taşımakta; bilime saygı, insanın özgür iradesine ve araştırmacı kişiliğine saygıdır. Bilimsel tutum, bütünsellik peşindedir. Bu yönden insana [illegible] veren bilim adamı, insanın salt biyolojik [illegible] değil en [illegible] toplumsal ve kültürel bir varlık olarak da [illegible] masına katkıda bulunmak durumundadır. Gerçekten

birçok dünya görüşünün en önemli yanılgılarından birisi insanı salt biyolojik—ekonomik bir varlık olarak algılamak olmuştur. Oysa insan düşünen, araştıran bir varlıktır aynı zamanda. İnsan gereksinimlerinde elbette öncelikler vardır ama bu öncelikler tek başına insanın belirleyici özelliği değildir. (Örn. açlık hayvanların da en önemli güdülerinden biridir). Sözgelimi konuşmak (geniş anlamda iletişim) insanın çok önemli bir gereksinimidir; bu nedenle 'homo sapiens' (düşünen insan) yerine 'homo loquens' (konuşan insan) tanımı bile kullanılmıştır insan için. Açıkça dil kullanımı, düşünme, biyolojik gereksinim düzeyinde olmasa bile, insanın belirleyici öğeleri olmuştur; bunun sonucu kültür, sanat etkinlikleri insan yaşamının ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Bu bakımdan insana saygı düşünceye, kültüre saygıyı içerir; tersi de doğrudur bunun, gerçek kültüre sanata verdiğimiz değer insana verdiğimiz değeri yansıtır. İşte bu bütüncül tavır birey ve toplum yaşamında fen bilimlerine olduğu ölçüde toplum bilimlerine de gerekli ağırlığı vermemizi zorunlu kılar. Bu yüzden devletin dış politikasını yönlendiren devlet adamı, toplumun ekonomik politikasını çizen ekonomist kadar, dile gerekli özeni göstermeyen yazar, sanatını belli bir dünya görüşüne dayandırmayan sanatçı, dikkatsiz bir okur da insana kötülük etmektedirler; çünkü insana saygı onun yaptıklarına ve onun için yapılanlara saygı gerektirir.

Sait Faik, 'bir insanı sevmekle başlar herşey' diyordu. Bu sözce bir özdeyiş güzelliğindedir. Yazımızda parıldayan Rönesansın ışığıdır. Gerçekten insana saygı geleceğe saygıdır; çünkü geleceğe kalan yalnız insanca olandır, 'insandır', insanın yaratılarıdır. Bilim, sanat, dil, teknik, politika tümü insan içindir, insana özgüdür. Devlet adamı halka içtenlikle yaklaşarak, bilim adamı toplumun mutluluğu için çalışarak, sanatçı insanı yansıtarak, teknisyen insanın yaşamını kolaylaştırarak çağdaş toplumu oluşturacaklardır. Ve böyle bir toplum ancak tüm insanlarla birlikte, çağdaş teknolojinin yıkıcı güçleriyle değil, çağdaş bilimin tutarlı, insana saygı duyan yaklaşımıyla kurulacak insanın özüne duyulan saygı ölçüsünde insanca, çağdaş bir toplum olacaktır. •

ERKEKLİK KADINLIK ÜZERİNE

JÜLİDE GÜLİZAR

SELAM dostlar,

Her dönemde, atılan her iyi adım için koparılan yaygaralar yine gündemde. Orhan Veli'nin, toplumun bir kesim kadınlarını düşünerek yazdığı dizeleri, bütün kadınları küçümsemek için kullanan eller ve diller yine ona sarıldılar.

Bu ellere ve dillere bakarsanız bütün kadınlar aynanın ve cımbızın dışında hiçbir şeyle uğraşmaz, hiçbir şeyi umursamazlar. Peki bütün kadınlar böyledir de, bütün erkekler dünyada ve Türkiye'de olup biten herşeyin farkında mıdırlar? Örneğin Ortadoğu'da tezgahlanan oyunlardan, Uzak Doğu'dan, Polonya'dan, Afrika'dan vb'den geçtim de, Türkiye'de Ankara'da, kendi çok yakın çevrelerinde olup bitenlerden haberli midirler?

Bir toplumda yalnız kadınlar cahil ve umursamaz, yalnız erkekler bilgili ve ilgili olamaz. Eğer böyleleri varsa vay o toplumların haline.

Medeni Kanun'da yapılacak değişikliklerin kadınlarla ilgili bölümü bana bunları düşündürdü. Basında birtakım kalemler veryansın ediyorlar bu değişikliklere. Ne var ki bunların hiçbirinde *"erkeklik elden gitti", "reisliğimiz zaten kağıt üstündeydi canım", "bu değişiklikler kağıt üstünde kalır", "bizim toplum yapımıza uymaz"* gibi çiğnene çiğnene çürümüş sakıza dönmüş esprilerden, ya da ön yargılardan başka bir şey görmek mümkün değil.

Medeni Kanun'da yapılması düşünülen değişikliklerle ilgili, çeşitli kesimlerde bir soruşturma yapmayı düşündüğümde, bazıları *"göreceksin bak"* dediler, *"kadınlar bile kabullenmeyeceklerdir bunları"*. Sanki ülkemizde, kendi yararlarına düşünülen değişiklikleri kabullenmeyenler yalnız kadınlar mı?

Soruşturmaya 77 yaşında bir nineden başladım. Haberi yoktu elbette olup bitenlerden. Özetle anlattım. Yanıtı çok ilginçti:

"Yavrum biz vaktiyle çok çektiydik kocalarımızdan. Ağzı var, dili yok köle gibiydik. Ama şimdikiler çekmesin. Duyurun paşalara, iyi şeylerse bunları hemen yapsınlar."

Döndüm 60 yıl öncesine. 17 yaşındaki öğrenci Pınar'a. *"Tabii evleneceğim ve kocamınkiyle birlikte babamın soyadını da taşımaktan büyük mutluluk duyacağım. Benim babam ünlü biri değil ama benim için kutsal bir insandır. Evleneceğim kişiye, onun soyadının, kendisini rahatsız etmemesi gerektiğini anlatacağım."*

Pınar'ın yakınlarındaki bir erkek öğrenciye soruyorum aynı şeyi. *"Evleneceğim kız, böyle bir istekte bulunursa neden olmasın"* diyor, *"bana rakibim olacak birinin değil, öz be öz babasının soyadını getirecek. Ne var bunda?"*

—İyi de bazı yaygaracılara bakılırsa REİS'lik elden gidiyormuş.

—Evliliği bir kadınla bir erkeğin biribiriyle yapacağı savaş diye düşünmüyorum. Aksine, kadınla erkeğin birlikte, birşeylerle ve birileriyle savaşımı olmalıdır diyorum. Eh bu ortak çabada da hep bir kişinin düşünceleri geçerli olmamalıdır. Kararlardan hangisi yararlıysa o uygulanır.

Perihan 23 yaşında, lise mezunu ve evlenmek üzre. *"Tabii ki babamın soyadını da taşımak hoşuma gidecek. Nişanlımla konuştum bunu. Sorun değil aramızda. Çocuklar üzerindeki hak ve sorumluluklarımızın eşit duruma getirilmesine gelince son derece doğal. Hakkımızın tesliminde geç bile kalınmış. Çünkü çocuğun dünyaya gelişinde acıyı biz çekiyoruz. Büyütülmesinde de zahmetin güçlüğün çoğu bizde. Ama bir anlaşmazlık çıktığında söz hakkı babada. Niçin?"*

—Ailenin ekonomik sorumluluğunun erkekte olmasından dolayı böyle olduğunu söylüyorlar.

—O eskidendi. Şimdi kadın da çalışıyor ve aile bütçesine katkıda bulunuyor. O halde biz de bunu bir hak olarak ileri sürelim.

Perihan'ın nişanlısı 26 yaşında, bir Devlet dairesinde çalışıyor. Onun tepkisini merak ediyorum. *"Perihan doğru bir noktaya parmak bastı"* diyor. *"Bir çocuğun doğum acısını, büyümesindeki sıkıntının büyüğünü çekeceksin, ekonomik sorumluluğu da yarı yarıya yükleneceksin ve sonra bunlardan yalnız birini yüklenmiş baba karşısında söz hakkın sınırlı olacak. Elbette haksızlıktı bu.*

Bir ev hanımının derdi ise daha çok evlilikte edinilen mallar yönünden. *"20 yıllık evliyim ve hiç çalışmadım. Çalışmadım ama hiç mi katkım yok benim bu eve? Ben evde çalışmasaydım, kırığı sarıp, söküğü dikmeseydim, bir ucunu öteki ucuna eriştirmek için uğraşmasaydım şu*

birkaç parça eşyaya sahip olabilir miydik? Ben bu kadar didinmişim, hem de karşılığında beş para almadan, Allah korusun şimdi ayrılmaya kalksak dımdızlak ortada mı kalacağım? İsmet Hanım 35-40 arasında, bir gecekondulu. Yufka ekmekle sardığımız dürümleri yiyip çaylarımızı yudumlarken soruyorum düşüncelerini. *"Bunlar bizden geçmiş"* diyor, *"şimdi bunca yıldan sonra babamın soyadını da kullanacağım desem heriften yerim yumruğu burnumun üstüne".* Yaşıtı Bağdagül hanım atılıyor: *"İnsan kocaevine gittikten sonra babasının adı mı kalır, bizler artık kocamızın malıyız. Başka ocakları tüttürmemiz gerekli".* 60 'na yaklaşmakta olan Huriye Hanım iç geçiriyor *"artık geçti, bunlar benim 20-25 yaşlarında olduğum zaman çıkacaktı ki...*

— Ne yapardın o zaman?

— Aslını esasını araştırır, iyi birşeylerse yapardım.

— Peki ya kocan kabul etmezse...

— Sen istersin de kocaya kabul ettirmenin yolunu bulamaz mısın? O zaman akılsızlık sende demektir.

Yüzü kırış-kırış Zahide Nine azarlıyor hanımları. *"De kalkın be eksik etekler, hepiniz ununu elemiş eleğinizi duvara asmışsınız, boş boş ne konuşup duruyorsunuz? Eğer hükümat bu böyledir böyledir derse herkes ona uyar. Erkeği de kadını da."*

Zahide Ninenin torunları Semra ve Selma karşı çıkıyorlar. *"Babaanne bu değişikliklerle kadın-erkek eşitliği daha ileri aşamaya götürülüyor."* Zahide Nine bir elini yumruk yapıp sallayarak bağırıyor. *"De gidin kancıklar, kim öğretti bunları size?"*

Evlere temizliğe giden Halime Bacı *"benim erkekten farkım mı kalmış"* diyor. *"Ben çalışıp/kazanıyorum, herif içiyor benim kazancımı. Elbette herşeyde ben haklıyım, herkes çalıştığı kazandığı kadar konuşsun."*

Semra ve Selma'nın babasını bulup az ilerde, soruyorum. *"Tövbe tövbe günaha sokma adamı"* diyor, *"benim aklım almaz böyle şeyleri".*

— İyi ama yarın bir gün kızlarınız...

— Kızlarım o dediklerini, varacakları adamla halletsinler.

Semra ve Selma gülerek göz kırpıyorlar bana. Babaları gittikten sonra da ekliyorlar: *"Sorun da bu ya zaten abla. Bir değişikliği, hemen ve herkese kabul ettirmek olanaksızdır. Ama bak babalarımız bile kendinden sonrası için gevşek davranıyor, ne halleri varsa onlar görsünler diyerek."* •

BİR MÜZİK OLAYI. TİMUR SELÇUK DİNLETİSİ

NECDET SUMER

19 Ekim Pazartesi akşamı Ankara Sanat Tiyatrosu'nda Timur Selçuk dinletisi ile gösterişsiz, fakat gerçek bir sanat olayı yaşandı. Selçuk, büyük çoğunluğunu kendi bestelediği bir piyanonun başında kendi çalıp söylediği şarkı ve türkülerden birer demet sundu AST'nun solununu tümüyle dolduran dinleyicilerine.

Şarkıların, türkülerin sözleri güçlü ozanlarımızın şiirleriydi. Bu noktanın önemi büyüktür kuşkusuz. (Çünkü bu şiirler insanı kucaklayan ve Türk toplumunun öz yaşamından fışkıran gerçek, özgün yapıtlardır.) Ancak, daha da önemlisi, Selçuk'un içinde yaşadığımız müzik sorununa besteci ve yorumcu olarak yaklaşımıdır.

Açıktır ki, Türk toplumu bugün, yaşamın hemen her alanında olduğu gibi, müzik sanatında da özgün' ü yaratma ve evrensel boyutlara açılma uğraşı ve arayışı içindedir. Bu süreçte umut kırıcı olgularla umut verici olguların yanyana bulunması doğaldır. Bu nedenle, kaçınılmaz değişimlerin getirdiği gelişmeleri görmemek olanaksızdır. Ancak, temel sorun olumlu gelişmelerin topluma malolabilmesi, toplumda yaygınlaşabilmesi sorunudur. Çünkü gelişmeleri besteleyecek ana kaynaktır toplum. Başka bir deyişle, toplum besteyici bir kaynak niteliğini kazandıkça, oluşacak geniş bir yaratıcı tabanda özgün ürünler birikebilecektir.

Anlaşılıyor ki, Timur Selçuk sorunun önemli bir düğümüne çözüm aramakta, hatta verdiği örneklerle çözüm önermektedir.

Bilindiği gibi, toplumsal—kültürel atılımlarımızın başlangıçları söz konusu olduğunda doğal karşılanması gereken çok sesli—tek sesli, ya da Türk müziği—Batı müziği kutuplaşması ve çatışması, artık anlamsızlığa varmış olan boyutlarıyla bugün de sürmektedir. Bu çatışma öylesine zararlı olmaktadır ki, bireysel, büyük çabalarla dar olanaklar içinde ortaya konulan ve örneklendirilen çözüm yollarının yaygın ürünler vermesini ve topluma malolmasını çok büyük ölçüde engellemektedir. Selçuk'un çalışmaları bu engeli kırma yolundaki bireysel çabaların önemli örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dinletisinde, Klâsik Türk Müziği'nden (merhum Münir Nurettin Selçuk anısına, hem de onun biçeminde söylediği) iki şarkıda bile, ilk bakışta pek bir değişiklik yapmıyor görünen Timur Selçuk, gerçekte Türk müziği sorununa evrensel bir yaklaşımın ve yorumun kapılarını açmaktadır. Bu yaklaşımın temel ölçütü ses'e saygı ve ses örgütleri içindeki insan'ı bulup yansıtma açısından gösterilecek titizlik' tir. Söz konusu müzik türü "hafif müzik" de olsa, bu titizlik özgün yaratma ve özgün yorum' un temel koşuludur, sanattan sözedilebilmesi için.

Sunduğu öbür yapıtlarında Selçuk, şarkıların ve türkülerin şiirindeki insanı yakalayabildiği için, bestelerinde de başarılı olmuştur. her hangi kültürden insanı etkileyecektir artık bu türküler. Zaman zaman senfonik, zaman zaman romantik, zaman zaman gündelik anlatının karışımı müziğiyle Selçuk, yukarıda değinilen çok ses—tek ses, Türk—Batı müziği kutuplaşmasını kıran bir örnek vermektedir. Bu müziğin yaratılmasında, dinleyici etkilemesinde şiirlerdeki gücün büyük payı olduğu kuşkusuz.

Birgün bu etkinin sırf müzik' le sağlanacağı, insanımızın sırf müzikle aynı çekim gücüne girebileceği özgün, evrensel yapıtların yaygınlaşacağından kuşku duyulamaz. Bu gerçeğin bir kanıtı da Timur Selçuk Dinletisi'dir. •

TUNCAY BETİL'LE SÖYLEŞİ

ÖZCAN YURDALAN

• Resimlerim belkide kadınların ve çocukların savunması.

İKİ gün süren yağmurların hemen ardından güneş çıktı. Bulutlardan sıra buldukça sırtını ısıtıyor insanın. Yaz usulca çekilip gitmek üzere. Kasımpatı tomurcukları patladı patlayacak... Ankara'da da ardı ardına sergiler açılıyor. Bu yıl hareketli geçeceğe benzer. Tuncay Betil çalışmalarını Levni'de sergiliyor. Yazboyu sürdürülen yoğun çalışmanın ardından dokuzuncu kez izleyici karşısında. Resimleriyle söylediklerini izleyicilerine; resimleri hakkında söylenecekleri eleştirmenlere bırakarak, Tuncay Betil'in söyleyeceklerine kulak verelim dedik. Yağmurların hemen ardından gelen güneşli günde birlikte olduk. Günlük kaygılarda, yaşama ilişkin sorunlarda dolaşan söyleşi arasında, neden resim yaptığına neyin resmini yaptığına dair şunları anlattı:

Resim benim uğraşım. Resimdeki duygu ve mesaj benim için önemli... Çocuk canlının başlangıcı. Dünyaya açılan ilk pencere. Her canlı çocuk olmuştur. Çocuk benim için yalansız, yapmacıksız bir yaratık. Aile yapılarına ve tutumlarına göre mutlu olmaya veya mutsuz olmaya mahkum... Örneğin ben. Çocukluğumu bu yaşıma dek sürdürüyorum. İnsanları kandırmadan fakat çoğu kez kanarak... Ben boş geçen bir dakikaya bile acırım. Zamanımı değerlendirmek, topluma hizmet amacıyla resim yapıyorum. Resim çalışmalarım beş altı yaşında başladı. O zaman da çocuk ve kadınları konu alırdım. Ve Erzincan'daki evimizin sokağa bakan camlarına resimlerimi tersten yapıştırıp ilk sergilerimi yapardım...

Resimlerimi toplum sorunlarını ele alarak yapıyorum. Sonuçta benim resimlerimde, yaşanan gündeki acı, çoğunlukla yer alır. Kendimden esinlenirim. Mutluluğum veya mutsuzluğum... Tanıdık yüzler, o çocuklar ve kadınlar vardır resimlerimde. Akıllı kadınlar, güzel kadınlar, çirkin kadınlar, düşmüş kadınlar, ama hepsi çocuk, ilgi isteyen yaratıklar diye bakarım."

Resimlerinizde ağırlıkla çocuk ve kadını işliyorsunuz. Ya da çocuk yüzlü kadını. Kim o kadın? Kadını nasıl değerlendiriyorsunuz?

"Resimlerimdeki o çocuk yüzlü kadın aslında benim. Ve ben iyi ya da kötü diye değerlendirilen kadınların durup dururken böyle olduklarına inananlardan da değilim. Başlangıçta her kadın çocuktur. Toplumun her şekle, her boyaya sokup çıkardığı kadın sonuçta iyi ya da kötü nitelik kazanır. Suç diye bir unsur varsa bütün sonuçlarıyla o da toplumun malıdır. Benim resmim, kadınların ve çocukların bir savunması belkide. "

Bazı resimlerde kocaman kara lekeler var. Onlar yaşamdaki kara kederli, kahırlı günleri mi anlatıyor?

"Evet. O kocaman kara lekeler benim hüznüm. Pek çok renk tanıyorum. Ama siyah bazen her renkten daha güzel benim için. Aslında mutsuzluk bende bir sarıyla başlamıştı. Eğer gözyaşları varsa, içimde bir burukluk, bunları hep sarıya borçluyum. Ama artık sarı siyaha dönüştü."

Serginizi ablanız Günay Erem'in anısına adamışsınız. Resimlerinden birinin altında da, ablanızın "Yaşam güzotu/ Üfledim gitti" dizeleri var. Peki yaşam üstüne ne düşünüyorsunuz?

"Bu dokuzuncu sergimi iki yıl kadar önce yitirdiğim ablam Güney Erem'in anısına adadım. "Yaşam güzotu/ Üfledim gitti" Bana çok resim yaptırdı bu dize. Hatta ilki sayın Faruk Malhan koleksiyonunda. İkincisi bir galerideki sergileme sırasında çalındı. Yaşam bence herhalde yaşanmaya değer. Acının insanları büyüttüğüne ben de inanıyorum. Musset'in şu sözünü unutmak mümkün mü? "Bizi acı kadar büyülten hiçbir şey yoktur." Rahmaninof'da diyor ki: "Yaşadım, acı çektim fakat herhalde yaşadım...""

Galeriler ve galericilerle sanatçı ilişkisi konusunda ne düşünüyorsunuz?

"Son yıllarda Ankara'da galerilerin sayısı çoğaldı. Bu sevinç verici bir şey. Galerilerin çoğu şahsa ait. Yan uğraşları olmayan galeri bulmak zor. Bence resim yanında diğer şeylerin bulunması ilgiyi dağıtıyor. Galeriler garip bir tekrar içinde bence. Hemen her yıl aynı sanatçıların sergilerini açıyorlar. Ben buna karşıyım. Pekçok meslekdaşım, sergi açmak için sırada bekliyor. Bir de, sanatçıların resimlerini, satılmak ya da sergilenmek için bırakmalarını isterim. Resim alıcısı, kimi arıyorsa, galerilerde bulabilmeli. Ve sanatçıyla galerici arasında en çok önem verdiğim şey de, karşılıklı saygıdır."

Tuncay Betil, şu sıralar, elleri boyasız geziyor. Yeni çalışmaların hazırlıkları içinde. •

ANKARA'DA SERGİLER

LEVNİ	– Tuncay Betil Sergisi 3 Kasım'a dek izlenebilir.
TAKI	– Hakkı Torunoğlu Sergisi 31 Ekim'e dek izlenebilir.
TURKUVAZ	– İsmet Birsel Sergisi 12 Kasım'a dek izlenebilir.
ARTİSAN	– Eski galeride: Preziosi Brinbisi Sergisi 4 Kasım'a dek izlenebilir. Yeni Galeride: Avni Arbaş Sergisi 9 Kasım'a dek izlenebilir.
VAKKO	– Süreyya Koral Sergisi 30 Kasım'a dek izlenebilir.

ATATÜRK'ÜN ANISINA EN YARARLI BİR İŞ VE DE SAĞLIK BAKANI'NA DUYURUMDUR

FİKRET OTYAM

GAZİPAŞA'lılar, tam yeridir bu deyumin "**yediden yetmişe**" toplanmışlardı bahçeye, o külhan ağzını andıran sıcağın rağmına, yediden yetmişe toplanmışlardı, bebelerin kimi ağlıyor, kimi koşuyor, kadınlar, bizim kadınlarımız dizi dizi iskemlelerde, kimilerinin sırtlarında "hobuş"lanmış kundak bebecikleri. Bebecikleri sırta alıp, özel dokunmuş bağlarla sıkıca ve hoş bir bağlamayla, bebeği sırtta taşımaya "hobuşlamak" diyorlar burada, sırtlarda hobuşlanmış bebecikler hiçbir şeyin farkında olmayan, bir bayram yeri bahçe o cehennem sıcaklı bahçe, insanlar mutlu, insanlar kıvançlı.

Kadınlar, bizim kadınlarımız, yaşlı genç bizim kadınlarımız, hele saçları kınalılar, bu bahçe önündeki yapıya daha bir hoş bakıyorlar, sırtlarında sepetler kum taşımışlar, çakıl taşımışlar, kova kova su taşımışlar, dik merdivenlerden tırmanıp ustaca, biriket, taş taşımışlar. Erkekler, açmışlar keselerinin ağzını, elden geleni vermişler bağışlamışlar "**hayrına**", sigaraları tüttürüp katkıları olan bu pırıl pırıl yapıya bakıyorlar ki bu yapı Atatürk'ün 100. Doğum Yılı nedeniyle onun anısına armağan edilmiştir, çok anlamlı, çok yerinde bir sunudur bu... Atanın yüzüncü doğum yılı nedeniyle çok ama çok güzel işler yapılmadı mı? Yapılmıştır ellaam, ama hocam/kabri aydınlık ola/Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun dediği gibi "**Güzel faydalı olmalı**", işte bu güzel, bu pırıl pırıl yapı faydalı takımındandır adı da **GAZİPAŞA** DEVLET HASTANESİ'dir.

Yıllardanberi hastanesizlikten, doktorsuzluktan kırım kırım kırılan Gazipaşa halkı, bari derler 'bir hastane işine el atalım da bundan kelli doktorlu ve hastaneli ölelim"! Yıl, 1973'dür. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı plan ve programı ile bir temel atılır Gazipaşa'nın en güzel yerinde, ama bu bir sağlık merkezidir. Gazipaşa halkı yetinmez bununla, elli yataklı bir hastane neden olmasın?

İşte o zaman tüm halk imeceye girişir, kadınlar, bizim kadınlarımız hele onlar, hobuşlarlar taşları, tuğlaları, kovaları. Kurulan dernek arı gibi çalışmaktadır ve yapı nihayet 1977'de bitirilir, aylardan Mart'tır. Eh artık, sıra Devlet babaya kalmaktadır ne ki Devlet baba Ankara'da oturmaktadır, yolu düşmez adı güzel bu gariban ilçeye, bir dost eli uzanır oralardan, gücü yettiğince uğraş verir hastane için. Elli yataklı hastanede biraz personel vardır bir de diş doktoru!

İş yine Gazipaşalılara düşmektedir, dernek yeniden uyanır, hastaneye can verelim ve Atatürk'ün 100. Doğum Yılı'nda hizmete sunalım derler bu bir bayrak yarışıdır, dernek yeniden oluşturulur, bu kelli bayrağı bunlar kaparlar ve Antalya Valisi Yılmaz Türktekin de tutar işin ucundan, anlayış gösterir, elinden gelen hizmeti esirgemez ve nasıl olduysa olur, 1977'de buraya atanan ama değil ameliyat, sünnet bile yapılamayacak durumda olan burada, görev yapma olanağı bulunan yerde hizmet vermenin doğruluğuna inanan değerli bir operatör, buraya yeniden atanır ve kollar bu sefer iyice sıvanır. Bunlar üç ay içinde gözlerimin önünde oldu, ulu bir insan, ulu bir hekim olan Pro. Op. Dr. Hüsnü Göksel'in öğrencisidir yeni Başdoktor operatör Taner Bumin. Yataklı Tedavi Yönetmeliğine göre günün 24 saati hizmet verebilen bir hastanenin muhakkak bir acil servisi olmalıydı, hemen bundan başlanıldı, ne gerekiyorsa sağlandı.

İKİ YILDIR AÇILMAYAN SANDIKLAR

Güzel ambalajlı sandıklar vardı iki yıldır açılmayan, bu modern bir röntgen cihazıydı, sandık açıldı, yine Antalya'dan uzanan dost eller kurdu cihazı yerine, Antalya Devlet Hastanesi Başdoktoru Talat Özsancak da 200 adet film saldı, ilaçlarını saldı filmleri yıkamak için, artık halk deyimiyle "ayna" iş görür hale getirilmişti. Yine aynı hastanenin katkılarıyla tahliller için bir laboratuvar kuruldu pırıl pırıl bir odaya. Daha önce gönderilen alet ve edavat elden geçirildi bu üç ay içinde, mutfak altyapı tesisleri "bermutad" yanlış yapılmıştı, bunlar yeniden yaptırıldı, işler hale getirildi.

HELASIZ PROJE!

Doğum yerim, Aksaray ilçesidir, Ortaanadolunun göbeğinde, zamanın bahrinde burada da bir modern bir hastane yaptırılmıştı ne ki Bakanlığın tek tip projesinde helalar unutulduğu için bu hastane de helasız olarak inşa edilmişti, farkına varılanda odalar bozulup helaya dönüştürülmüş idi, iyi anımsıyorum! Anadolu halkı bu gibi işlere "**eşeğin büyüğünü ahırda unuttuk**" der. Ocak da kuruldu aş için, kap kacak da alındı, hastane artık yavaş yavaş hastaneye benzemeye başlamıştı, PTT Müdürünün de katkısıyla bir de telefon bağlandı ki bu, burada bir mucizedir! Hem de doğrudan bir telefon! Eczanede kuruldu, ilaçlar satın alındı, yerleştirildi raflara inci gibi. 20 yataklı cerrahi servis kuruldu, ameliyathane ak ak fayanslarla donatıldı, baştan yanlış monte edilen ametilar lambası doğru ve gerekli yerine taktırıldı ve bir ameliyathanede ne olması gerekirse hepsi sağlandı, cereyan kesilmesi halinde aletleri de çalıştıracak jeneratörün bağlantısı yaptırıldı. Bizim burada sık sık

gider elektrik öyle TEK'miş mekmiş fasarya, onlar istediği kadar saat versinler şurada şu saatler burada bu saatler kesilecek diye, dedim ya fasaryadır bu, çünkü burası başka bir Türkiye'dir, ol nedenle Gazipaşa Belediyesi ve İller Bankasının katkısıyla bağımsız bir trafo da gerçekleştirildi bu üç ay içinde, artık hastane hastaneye benzemişti ve o gün geldi sonunda Gazipaşa halkı da yediden yetmişe kadını erkeği, çoluğu çocuğu o sarıcakta bahçede Antalya'dan gelecek büyükleri beklemeye başladı, başladık ve arabalar görüldü, konuklar alkışları arasında yerlerini aldılar. Konuşmalar yapıldı, bu arada Nazım Hikmet'in Bakü'de onuruna düzenlenen ve devlet başkanının da bulunduğu bir toplantıda ettiği sözler düştü aklıma. Nazım şöyle diyordu:

"Hiç kimseyiyüzüne karşı övmeyiniz, övene değil, övülene zordur".

Genç kaymakam her sözün başında sayın Vali'yi överken bu söz aklıma geldiği için neredeyse Vali'nin yerine ben zora düşüyordum!

Sıra Gazipaşa Devlet Hastanesi'nin Başdoktoruna gelmişti. Sanki bu üç ay içinde yaratılan mucizede kendisinin hiç katkısı yokmuş gibi büyük bir olgunluk ve **"tevazu"** içinde yapılan işleri anlattı ve bir yerinde büyük bir **"kadirşinaslık"**'da bulunarak şöyle dedi:

"... Bu arada gerek ameliyathaneye ait hassas ve elektronik cihazların gerekse röntgen cihazının montajını üstün bilgi ve yetenekleri ile tek başına gerçekleştiren Rasim Cevahir ustaya bütün Gazipaşalılar adına ne kadar teşekkür etsem azdır." Gerçekten haklıydı bu teşekkürde.

Ve Hastanenin değerli başdoktoru konuşmasının önemli bir yerindeydi artık, bu **"çok önemli isteklerdi"** ki Sayın Sağlık Bakanının yüksek dikkatine iletmek de bana düşüyor, ister dikkate alır ister almaz, kendilerinin bileceği bir iş, ama inanıyorum ki bu mucizede elbette Bakanın ve Bakanlığın tuzu da olacaktır, olmalıdır, hele bu konularda çok duyarlı kişiliği olan sayın Sağlık Bakanının bu istekler için gerekeni yapacağına inanmak akla yatan bir **"inanç"** oluyor. Bakınız ne diyor hastane yaratıcılarından başdoktor:

"... Bilindiği üzere 50 yatak kapasiteli olan hastanemizin 100'ün üzerinde personeli olması gerekmektedir. Bu hastanenin tedavi hizmetlerini verimli bir şekilde verebilmesi için şu anda yeterli sağlık ve yardımcı sağlık personelimiz yoktur. İhtiyaç duyulan elemanların temini ve tayini için de yetkili kurumlara defalarca müracaatta bulunuldu. Bunlara kısmen cevap verildi. Özellikle bir dahaliye, bir çocuk bir kadın doğum hastalıkları uzmanı atanması ya da hiç olmazsa geçici görevle verilmesi için Bakanlığa başvurumuz oldu.

Şu anda bir diş tabibi, bir eczacı dışında 2 memur, 12 hemşire ve 3 hademe ile 2 hastabakıcı ve bir ahçımız olup daha verimli çalışabilmemiz için kadromuzda 21 hademe 13 hastabakıcı, 4 kurslu sağlık memuru, bir hastane müdürü, depo ambar memuru, daktilo, elektrik ve su teknisyeni, kaloriferci, şoför, aşçı yamağı gibi elemanlara şiddetle ihtiyacımız vardır.

Temennim, Gazipaşa'nın bağrından çıkan tüm hekim arkadaşların ve sağlık personelinin Ata'nın evlatları hekimler olarak artık hastane bahçesine girmeleri ve kendi hastanelerinde başlattığımız bu hizmeti devam ettirmeleridir."

Bu gibi hizmetlerde başı çeken bir insan tanıdım Gazipaşa'da, tüm sosyal işlerde sessiz sedasız çalışan bir insan elektrikçi Lütfi Akar, bir haklılığı teslim için Lütfi Usta'ya da ben teşekkür ediyorum derneğin üyeleri arasından bilhassa çekip alarak.

Evet, ülkenin unutulmuş küçük bir ilçesinde bir hastane böyle gerçekleştirildi, çok mu önemliydi bunu bir yazıyla vurgulamak, evet diyorum, halk isterse kendi göbeğini kendi kesebiliyor, birlik içinde olunca halkın yapmayacağı, yapamayacağı iş yoktur. Halkımızın yüceliğine inanıyorum, onun en iyi şeylere değer olduğuna inanıyorum, kuvvetine inanıyorum, zaman zaman daha ileriye bir yaşam için uğraşlarının engellenmesine karşın yılmazlığına inanıyorum, gereğinde mucizeler yaratacağına inanıyorum, örneklerine tanık olduğum için, daha eskilerini okuduğum için bu inancımın boş olmadığına da inanıyorum, bu halk bir ülke kurmuştur, bakmayın elli yataklı bir hastane için zorlandığına...

Bu hastane ondan yararlanacaklara uğurlu olsun, darısı doktorsuzluktan, hastanesizlikten ölmeye duran diğer insanlarımızın başına ve sayın Sağlık Bakanımıza selam ediyorum. Buradan uzatılan ele, elini uzatıp uzatmayacağına yaman meraklanarak.

HEKİM MEKİM DER İKEN...

Biz burada hekim mekim doktor moktor derken radyodan isimleri açıklandı Danışma Meclisi sayın üyelerinin, baktım bizim hekimler Ankara'da toplanmışlar... Kötü Avrupalılar, sömürücüler, ehlisahipçiler nicedir takmamışlar mıydı ülkemize **"Hasta adam"** adını? Anlaşılan başta sayın Devlet Başkanı Kenan Evren Paşa ve Paşa arkadaşları bu **"Hasta adam"** sıfatını kökten kesmek için Danışma Meclisinde hekimi bol tutmuşlar. Sayın hekimler, biraz değil haylice rahatsız olan ülkemiz için **"teşhis"**'lerinizi yanlış komayın, reçeteye yanlış ilaçlar yazmayın, gün gelecek, başta çocuklarınız sıra gelirse torunlarınız, **"bu teşhiste, bu ilaçları yazmadan anamızın babamızın rolü var idi"** diyecekler ya sevgiyle anacaklar ya da karşıtıyla. Ulus da elbette katılacak bunlara, ol nedenle aman canım danışıcılar gün sizin gününüz teşhisinizi tastamam koyun ki sonunda **"El Fatiha"** ya sıra gelmesin! ●

TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİĞİN DURUMU

YUNUS GÜZTOKLUSU

- "1009–Kooperatifleşme, tarımda ve kırsal alanda gelişmenin temel araçlarından biri olarak yaygınlaştırılıp, etkinleştirilecektir."
- "1010–Tarımda üretimden başlayarak, kredilerde ve her türlü girdilerde, ürün değerlendirilmesinde, iç ve dış pazarlamada ve tuketimde güçlü, etkin ve demokratik gönüllü kooperatifçilik özendirilecek ve etkinleştirilecektir."
- "1011–Köylülerin güçlü kooperatifler, kooperatif birlikleri, üst örgütleri ya da ortak kuruluşlar kurmaları desteklenecek ve ürünlerinden sağlanan gelirlerin aracıya gitmesi onlenecek, büyük ölçüde kendilerine kalması sağlanacaktır."

ŞİMDİ düşümüzde duysak hayra yormayacağımız bu numaralı tümceler TBMM tarafından 29-30 Kasım 1978 günleri onaylanarak kesinleşen Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "Kooperatifleşme" konusunda öngördüğü 14 önlemden ilk 3'ünü anlatıyor.

Ancak, 24 Ocak 1980 Kararları ile ülkemizde temelleri Atatürk'çe atılan ve 1961 Anayasası ile sağlam hukuksal dayanaklara kavuşturulan "planlı karma ekonomi" modeli yerine "serbest pazar ekonomisi" modeli benimsenmiş ve bu model gereğince "planlı kalkınma" ilkesi gibi Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'da rafa kaldırılmıştır. Böylece ulusal kalkınmamızın yazgısı ile birlikte Türk Kooperatifçiliğinin yazgısıda "serbest piyasa" aygıtının karekterine tabi kılınmıştır.

YÖNETİM YAPISI

Türk kooperatifçilik yazınında kanımca yapay ve yanlış olmasına karşın yerleştiği görülen bir ayrımla kooperatif diye adlandırılan kuruluşlar yönetim yapıları bakımından "güdümlü devlet kooperatifleri" ve "demokratik halk kooperatifleri" olarak iki grup içinde değerlendirilmektedir.

Bu güdümlü kuruluşları konu dışı bırakarak demokratik yapıya sahip gerçek kooperatiflere göz atacak olursak karşımıza herşeyden önce "Köy-Koop Olayı" çıkar. Türk Kooperatifçiliğini tarihsel olarak 1863 yılında Mithat Paşa'nın kurduğu "memleket sandıkları"na dek uzatmak ve 1930'larda Büyük Atatürk'ün özendirisi ve önderliği ile kurulan tarım kredi kooperatifleri ile bağlantılı kılmak olanaklıysa da doğrudan doğruya tabandan gelen ve ülke düzeyinde örgütlenen ilk önemli kooperatif hareket olarak Köy-Koop hareketini saymak gerekir.

1969 yılında çıkarılan 1163 sayılı Yasanın sağladığı göreli bir hukuksal açıklık ve kolaylıktan yararlanarak gelişmeye başlayan kırsal kooperatifçilik hareketi 1971 yılında Köy-Koop'u oluşturdu. 9 bölge birliği tarafından kurulan Köy-Koop Merkez Birliği (Köy Kalkındırma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri Merkez Birliği) 1971-1974 arası dönemde kuruluş sorunlarını yaşadı ve üye sayısı 24 birliğe ulaştı.

1974 yılında içindeki tutucu unsurlardan arınarak yeni bir dinamizme kavuşan örgüt 1974-78 arası dönemde "Köy-Koop Mucizesi" denilen atılımı gerçekleştirdi. Bu dönemde Köy-Koop'a bağlı birlik sayısı 50'nin üzerine, üretici ortakların sayısı ise 1 milyonun üzerine çıktı. Köy-Koop birçok engeli aşarak gerçekleştirdiği traktör dışalımı ile üretici köylüye ucuz ve aracısız traktör sağladı. Büyük bir genel merkez binası yaptırıldı, yatırımlar yapıldı. Eğitim ve yayın çalışmaları büyük bir etkinlik kazandı. Siyasal iktidarların çeşitli baskı ve taktiklerle Köy-Koop'u dışarıdan bölme ve etkisizleştirme çabaları boşa çıkarıldı.

1978 sonlarında Köy-Koop yönetiminde başlayan ikili ve çekişme Köy-Koop'taki bu hızlı gelişmeyi sona erdirdiği gibi bir gerileme sürecini başlattı. Bugün Köy-Koop Merkez Birliği'ni 21 Nisan 1981 tarihinde yönetim boşluğu gerekçesiyle ilgili mahkemece atanan bir yönetici kurul yönetmektedir. Yönetici Kurul 10 Mayıs günü Ankara'da yapılan birlik başkanları toplantısında da onaylanan kararlar uyarınca Merkez Birliği'ne ait gayrimenkulleri elden çıkararak kuruluş üzerindeki çeşitli alacaklıların hacizlerini kaldırmaya çalışıyor. Eylül ayında Danimarka'da yapılan bir ICA (Uluslararası Kooperatifler Birliği) toplantısında Köy-Koop'la dayanışma kararı alınarak Köy-Koop'un çöküntüden kurtarılması için uluslararası kooperatif hareketin desteği sağlandı. Bütün bu gelişmeler Köy-Koop'un önümüzdeki birkaç yıl içinde kendini toparlayabilirse Türk Kooperatifçilik Hareketi içinde önemli yerini koruyabileceğini göstermektedir.

TÜKETİM KOOPERATİFÇİLİĞİ VE YOL–KOOP

Ülkemizde 600 bin dolaylarında üyesi olan 2 bin 601 tüketim kooperatifi ve 10'un üzerinde tüketim kooperatifi birliği vardır. Ülkemizde tüketim kooperatifçiliğinin yaygın ve etkin biçimde ortaya çıkışıda 1970'lerde olmuştur. Ancak bu alanda da Yol-Koop Birliği'nin kuruluşuna dek anlamlı bir olguya rastlanmamıştır.

Yol-Koop'un ortaya çıkışı 1970'lerde Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) önderliğinde ortaya atılan "Sendikalar ve Kooperatifler Arasında Elbirliği" tezlerinin ülkemize yansımasının sonucu olmuştur. Türk-İş bu doğrultuda üyelerini pahalılıktan korumak ve sendika fonlarını işçı yararına kullanmak için 1974'te çalışmalara başlamış ve kısa sürede sendikaların örgütlendiği işyerlerinde 500'ün üzerinde birim kooperatif kurulmuştur. Birim kooperatiflerin tek başına ülkedeki dağıtım sistemine ve aracılık aşamalarına dokunamayacağı belli olduğundan 1975'te yine Türk-İş önderliğinde üst örgütlenmeye gidilmiş ve örnek olarak Ankara Tüketim Kooperatifleri Birliği (Ankara Tükobirlik) kurulmuştur. Ancak bu birlik beklenen başarıyı göstereme-

miştir.

Ülkemizde şimdiye dek tüketim kooperatifçiliği konusunda görülen en önemli olay 1979 yılında Yol-İş Federasyonu'nun öncülüğünde ve desteğinde 8 tüketim kooperatifi tarafından kurulan Yol-Koop Birliğidir. Aradan geçen iki yıl içinde Yol-Koop'a bağlı kooperatif sayısı 22'ye çıkmış ve bu birim kooperatifleri de ülke coğrafyasına küçük topluluklar biçiminde yayılan, yol yapı ve inşaat emekçilerine ulaşabilmek için 100 dolaylarında şube açmıştır.

Yol-Koop çalışmalarının bütün aşamalarında Yol-İş'ten büyük katkılar görmüş Yol-İş "**sendika-kooperatif** dayanışması" konusunda örnek olabilecek bir tutumla aşırı karışımcı bir tutum izlemeden Yol-Koop'a büyük kaynak aktarmış ve olanak sağlamıştır.

KONUT KOOPERATİFÇİLİĞİ VE KENT–KOOP

Ülkemizde konut kooperatifçiliği alanında da en önemli atılım yalnız Türkiye değil Dünya çapında dev bir kooperatifsel proje olan "Batıkent Projesi"ni gerçekleştirmek üzere 1979'da kurulmuş olan Kent-Koop (Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği) olmuştur. "Batıkent Projesi" Ankara'nın batı kesimine göre genişlemesini öngören 55 bin konutluk bir projedir. Bu proje gerçekleştiğinde Batıkent yerleşim alanında 250 binin üzerinde bir nüfus yaşayacaktır.

Kent-Koop Ankara Belediyesi öncülüğünde ve sendikaların büyük desteğiyle kurulmuş olup çeşitli toplumsal grupları kapsamaktadır.

SONUÇ

Ülkemizde kooperatifçiliğin gelişmesi, demokratik yaşam ve davranış biçiminin yaygınlaşması, halkın ekonomik ve toplumsal açıdan güçlenmesi ve tekelleşme sürecine karşı direnmesi, toplumsal sorunların barış içinde dayanışma yoluyla çözüme kavuşturulması gibi önemli yararları ile ulusal geleceğimizin sağlıklı oluşumunda büyük bir değer taşımaktadır.

Ülkemizde bir gün büyük tekellerin denetimindeki "**serbest pazar ekonomisi**"nden yine "**planlı karma ekonomi**"ye dönüldüğünde bu olumsuz koşullarda bile güç ve etkinliğini kanıtlayan kooperatif kuruluşları ulusal ekonominin üçüncü sektörünü oluşturacaklardır.. •

NOBEL SİYASİ KAYGILARDAN ARINIYOR

- **Yaşar Kemal, Borges, Aragon ve Burgess gibi yazarların adaylar arasında bulunduğu NOBEL EDEBİYAT armağanı bu yıl Elias Canetti'ye verildi. 20'nci yüzyıla adını veren yazarlar arasında bulunan Canetti'ye bu ödülün verilmesi Nobel üzerindeki siyasal kaygıların dağılmağa başlamasının bir belirtisi olarak kabul ediliyor. Joyce, Proust Kafka gibi çağlarında öncü sayılan yazarlar bu ödülü alamadı Canetti'nin bu armağanı alması çağlarında geleceğe sürgün yaşayan bu yazarların gecikmiş de olsa ödüllendirilmesi değil mi?**

SON yılların tartışmalı ödülü Nobel Edebiyat üzerine çeşitli söylentiler duyuldu geçtiğimiz ay içinde. Başta **Yaşar Kemal** olmak üzere pek çok ünlü yazar adayları arasındaydı. Arjantinli **Borges**, Fransız **Aragon** İngiliz **Burgess** bunların başında geliyordu. Ama Nobel Edebiyat'ın verilişindeki siyasal kaygıların son yıllarda ağır basıyor görünmesi "**sürpriz** "bir ismin ödülü kazanma olasılığını da güçlendirmiyor değildi. Bilindiği gibi Proust, Joyce ve Kafka Nobel'i alamayan yazarlardan yalnızca birkaçı.

Bu yılın Nobel Edebiyat armağanı, bu açıdan bakılırsa, söz konusu ödül kurumunun yeniden saygınlık kazanması yolunda atılmış önemli bir adım sayılabilir. Ödülü bu yıl kazanan ELIAS CANETTI çağımızın önde gelen yazarlarından biri çünkü.

Soykütüğü bir hayli karışık CANETTI'nin; ataları İspanyol Yahudileri doğumu Bulgaristan, eğitim gördüğü ülkeler İngiltere, İsviçre, Almanya. Avusturyalı bir yazar, Almanca yazıyor. Bir bakıma "**kozmopolit**" bir yazarı yeğlemiş oluyor Nobel jürisi.

Elias Canetti: Çağımızın tanıklığı

Canetti yalnızca bir "**edebiyat adamı**" değil. Roman ve öykülerinin yanında deneme ve incelemeleri de ilgi topluyor. 1960 yılında yayınlanan "**Kitle ve Güç** "başlıklı dev incelemesi pek çok dile aktarılmış, şimdiden çağdaş bir klasik sayılıyor. Kafka üzerine yazdığı "**Öteki Dava**" adlı kitap ta getirdiği özgün bakış açısıyla öne çıkıyor.

ÇAĞDAŞ BİR YAPIT: AUTODAFE

Gene de her şeyden önce bir romancı Canetti. Ama, çelişkili görünse bile önemini tek bir romana borçlu belki de; İlk kez 1937'de "**Babil Kulesi**" adıyla yayınlanan, 10 yıl sonra da, genişlemiş biçimiyle '**Autodafe** "başlığını alan bu roman 20'nci yüzyıla damgasını vuran ender yapıtlardan biri. Daha ilk yayınlandığı yıllarda **Canetti**'nin adının **Joyce, Proust** ve **Musil** ile birlikte anılmasına yol açan bu romanı dilimize **Ahmet Cemal**'in kazandıracağı duyuruldu.

Canetti, Nobel ödülünden önce, eleştirmenlerin en önemli ödül saydıkları **Prix Internationale**'i de kazanmıştı. •